

**UNIVERZITA PALACKÉHO
VOLOMOUCI**

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a církevního práva

Teologické nauky

Kostel sv. Máří Magdaleny
ve farnosti Lázně Bohdaneč

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Jonová, Th. D.

Olomouc 2023

Jan Krbec

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Lázních Bohdaneč dne:

Obsah

ÚVOD	6
1. STRUČNÁ HISTORIE MĚSTA BOHDANČE	7
1.1 Bohdaneč v 18. století.....	10
1.2 Velký požár Bohdaneče 1722	12
1.3 Bohdaneč v 19. století.....	13
1.4 Bohdaneč ve 20. století po současnost	14
2. STRUČNÉ DĚJINY KOSTELA V BOHDANČI	16
2.1 Další sakrální stavby ve farnosti.....	20
2.1.1 Hřbitovní kaple sv. Jiří	20
2.1.2 Filiální kostel Zvěstování Panny Marie v Živanicích	22
2.1.3 Kuttnerova kaple Panny Marie Lurdské	24
2.1.4 Koutníková kaple sv. Jana Nepomuckého	26
3. FARNÍ KOSTEL SV. MÁŘI MAGDALENY	27
3.1 Původ kostela a vývoj stavby do roku 1728	27
3.2 Podoba nového kostela (1728-37).....	28
3.3. Kostelní věž	29
3.4. Interiér kostela	32
3.4.1 Hlavní oltář	33
3.4.2 Oltář Immaculáty	35
3.4.3 Oltář svatého Jana Nepomuckého	36
3.4.4 Oltář sv. Floriána	37
3.4.5 Oltář svaté Barbory.....	37
3.4.6 Oltář svatého Martina	38
3.4.7 Boží hrob	38
3.4.8 Kazatelna	39
3.4.9 Oltář Božského Srdce Páně	40
3.5 Nejho dnotnějši dochované artefakty kostela.	41
3.5.1 Cínová křtitelnice	41
3.5.2 Bohdanečská monstrance	41
3.5.3 Bohdanečské zvony	42
3.5.4 Kostelní varhany.....	45
3.6. Opravy farního kostela sv. Máří Magdaleny	47

3.6.1 Opravy kostela po roce 1923.....	49
3.6.2 Velké opravy kostela po roce 1995.....	50
3.6.3 Restaurování soch Ignáce Rohrbacha	52
3.6.4 Rekonstrukce střechy kostela 2003	53
3.6.5 Opravy v roce 2018-2020.....	55
ZDROJE ODBORNÝCH PRAMENŮ	57
PŘÍLOHY	61

Poděkování doc. PhDr. Jitce Jonové, Th.D. za její ochotu, odborné vedení, připomínky a konzultace.

ÚVOD

Jako téma pro svoji diplomovou práci jsem si zvolil kostel svaté Maří Magdaleny v Lázních Bohdanči. Tento kostel stojí uprostřed náměstí v rovinatém terénu je díky své 46 metrů vysoké věži vidět ze všech světových stran a pohled na věž vítá každého, kdo Bohdančem, byť jen projíždí. Vyhlídka z bytu pověžného v horních patrech věže kostela, láká turisty k návštěvě a zážitku z úchvatných panoramat Krkonoš, Železných a Orlických hor. Barokní budova kostela nese také spoustu zajímavostí, které se vyskytují dnes už jen zřídka. Tou hlavní je bezpochyby komín, čnějící z bane věže, který patří k peci v bytě pověžného. Jsem bohdanečský rodák a kostel navštěvuji již 40 let. Proto jsem si kladl otázku, jakou historii tato krásná budova skrývá.

Kronika města se o kostele téměř nezmiňuje, zprávy v ní jsou jen velmi útržkovité. Dostupné publikace a Wikipedie mají prakticky všechny jeden totožný text, mírně upravený podle doby vydání s různými nepřesnostmi. Nejvíce mi tedy ve shromažďování zpráv pomohly pamětní knihy farnosti Bohdaneč a okolních farností v Rohovládově Bělé a evangelického sboru v Bukovce. Cenným zdrojem informací mi také byly poznámky faráře Rohledera, které zanechal „pod čarou“ v pamětní knize farnosti.

Svou práci jsem rozdělil do tří kapitol, které jsou pro lepší orientaci ještě dále členěny do menších podkapitol. První kapitola obsahuje velmi stručnou historii města Lázně Bohdaneč. Druhá kapitola se věnuje dějinám kostela a popisuje ostatní sakrální stavby farnosti. Do práce jsem se je rozhodl zahrnout proto, že s kostelem tvoří jeden duchovní, ale i historicky a pochopitelně i majetkový celek. Jejich opomenutím by nebylo představení farnosti úplné. Třetí kapitola představuje samotný kostel od roku 1728, kdy započala jeho stavba, až do současnosti. Čtenáře provede interiérem kostela a upozorní na jeho mobiliář. Dále připomene i historické události, jako jsou různé opravy a úpravy kostela a jeho věže.

Cílem mé práce je přiblížit čtenáři architektonickou a duchovní dominantu kostela, jako významnou součást spirituálního a kulturního rázu regionu.

1. Stručná historie města Bohdanče

Město Lázně Bohdaneč, dříve královské komorní město Bohdaneč¹, se nachází v polabské nížině, v Pardubickém kraji asi 10 km západně od krajského města Pardubic, církevně příslušné ke Královéhradecké diecézi. Stojí na křižovatce silnic vedoucích z Hradce Králové do Kutné Hory a z Pardubic do Prahy.² Kronika bohdanečské farnosti uvádí, že již ve 12. století stál uprostřed osady dřevěný kostelík.³ První písemná zmínka o Bohdanči je však až z roku 1343.⁴

Ve 14. století náležela osada Bohdaneč k hradu Blatníku, který stával jižně od současného města Bohdanče.⁵ Tehdejší majitel hradu Bernard z Cimburka jmenoval k bohdanečskému kostelíku pátera Bohunka Noska jako faráře. Cimburkové drželi Bohdaneč do roku 1377, kdy jej Albrecht z Cimburka prodal i s hradem Blatníkem včetně okolních obcí opatu Opatovického kláštera Janu z Orla. Koupi potvrdil v květnu roku 1377 císař Karel IV.⁶ Lze se domnívat, že v této době byl dřevěný kostel postupně přestavěn na kamenný. Záznam o přestavbě však nikde doložen není. Opatovický klášter vlastnil Bohdaneč až do svého zničení za husitských válek. V roce 1421 dobyla klášter vojska vedená husitským hejtmanem Divišem Bořkem z Miletína. Klášter byl vypleněn a posléze vypálen. Bratři z kláštera odešli do Slezska.⁷ A právě Diviš Bořek z Miletína dostal v roce 1436 Kunětickou horu a bývalé državy Opatovického kláštera, včetně osady

¹ Odvozeno od vlastního mužského jména Bohdan. Od roku 1377 již ustálené Bohdaneč.

² Jednalo se o obchodní stezku hojně užívanou formany. Její směr byl tehdy právě mezi Hradcem Králové a Kutnou Horou. Stezka vedla kolem kláštera v Sedlci a tehdy ještě osada Bohdaneč se nacházela téměř uprostřed.

³ Kronika tento zápis sice uvádí, ale jediný a nelze jej tedy ověřit ani jinak doložit.

⁴ Zaznamenává spor místního občana Kříže a bohdanečského faráře, který vyvrcholil rvačkou. Při ní oba aktéři upadli na oltářní desku a rozbili ji srov. BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, MILPO Praha 1998. str.9

⁵ Místo, kde původní hrad (či spíše tvrz) stál se v žádné písemnosti nedochovalo. Zachovalo se však sklepení místního dvorce, který k hradu Blatníku náležel. Stál však jinde, poněkud východněji při dnešní silnici vedoucí do Pardubic. V devadesátých letech minulého století zde byl proveden zevrubný archeologický průzkum, při kterém bylo nalezeno pár lahví dobového destilátu, které jsou dnes vystaveny v muzeu v Pardubicích. Na další průzkum ovšem nebyly peníze, a tak místní zastupitelstvo nechalo přes četné protesty místních i odborníků celou lokalitu zasypat pískem.

⁶ srov. BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.9-10

⁷ VLČEK Pavel a kol.: *Encyklopedie českých klášterů, Libri, Praha 1998*, str.401

Bohdanče do zástavy od krále Zikmunda. Zemřel však již v roce 1438 a proto se správy majetku za nezletilé syny ujal jejich strýc Jetřich. Ten posléze předal dědictví nejstaršímu Bořkovu synu Soběslavovi, který je rozdělil mezi své čtyři bratry a podržel si Kunětickou horu i s Bohdančem.⁸

V roce 1464 získal Bohdaneč král Jiří z Poděbrad pro svého syna Jindřicha, který ho však dal zadlužený do zástavy Vilému Zubovi u Landštejna. V roce 1491 zakoupil Bohdaneč Viléma II. z Pernštejna.⁹

Doba pánů z Pernštejna znamenala pro zadlužený Bohdaneč a celé Kunětické panství ekonomickou a společenskou vzpruhu. Vilém II. z Pernštejna (1425–1521), byl nejen význačný katolický politik, ale především skvělý hospodář a obchodník. Po smrti svého bratra Zikmunda (†1473) a otce Jana (†1475) získal dědictvím velký majetek, který ještě notně rozmnožil sňatkem s Johankou z Libic.¹⁰ Vilém získal do svého vlastnictví spoustu význačných měst.¹¹ Díky své podnikavosti, znalostem a schopnostem v hospodaření, dosáhl velkých úspěchů především v rybníkářství, pivovarnictví a obchodu. Stal se tak jedním z nejbohatších v království. Přesto však nezapomínal na své poddané, kterým pomáhal nejen finančně, např. při rozšiřování města Pardubic, ale i politicky. Podařilo se mu obdařit obce ve své državě mnohými privilegii. Bohdanči bylo jeho přičiněním v roce 1491 uděleno právo na jarmark, koňský trh a také právo odúmrtí.¹² V roce 1509 Vilém změnil robotu za stálý plat a v roce 1512 dostali bohdanečtí právo vybírat clo.¹³ Největším počinem pana Viléma bylo ale založení hospodářství rybníčního v celém pardubickém panství. Střediskem se stal právě Bohdaneč, neboť zde měl svou kancelář fišmistr, tedy nejvyšší hodnost v rybníkářském oboru.¹⁴ To vedlo k příchodu nových osadníků, rybářů, kteří se rovněž začlenili do zdejší farnosti a využívali místní kostel a hřbitov.

⁸ srov. BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.11

⁹ Jeho cena byla 33 tisíc kop grošů českých. Srov. tamtéž.

¹⁰ Johanka z Libic byla podporovatelka Jednoty českých bratří. Vilém dopřával svým poddaným náboženskou svobodu, což zapříčinilo pozdější přimknutí obyvatel panství a Bohdanče samotného k evangelické víře.

¹¹ např. Potštejn, Rychnov nad Kněžnou, Častolovice, Lanškroun, Holic, Brandýs nad Labem, Pardubice a další.

¹² Tímto se zříkal nároku na majetek občana, který zesnul bez mužského potomka, tedy dědice. Majetek ale musel zůstat v Pardubickém panství, resp. v držbě poddaného pardubického panství.

¹³ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.10

¹⁴ Tamtéž.

Začátkem dubna 1521 pan Vilém II. zemřel a majitelem paství se stal jeho syn Vojtěch (1492–1534). Po otci převzal nejen rozsáhlá dominia, která ještě rozšiřoval, ale také funkci nevyššího královského hofmistra, což vyvolalo u části českých stavů notnou nevoli. Král Vladislav však Vojtěcha ve funkci hofmistra potvrdil.¹⁵

Vojtěch z Pernštejna byl nejmladším synem Viléma a Johanky z Kravař. Původně sídlil na zámku Hluboká, proto se také oficiálně jmenoval Vojtěch z Pernštejna a na Hluboké, ale po smrti otce přesídlil do Pardubic, kde se věnoval přestavbě zámku. Vojtěch i nadále rozšiřoval svůj majetek, a to zejména promyšleným a strategickým skupováním okolních pozemků a panství. Vojtěch podporoval i Bohdaneč a jeho farnost, a to nejen finančně, rovněž i zajištěním potvrzení všech privilegií, které Bohdaneč obdržel a užíval.

Po náhlé smrti Vojtěcha¹⁶ se celého dominia ujal jeho bratr Jan (†1548) a následně Janův syn Jaroslav (†1560). Ten byl také posledním pánem z Pernštejna, který Bohdaneč a jeho okolí vlastnil. Na přání Ferdinanda I. v roce 1560 prodal svůj majetek České komoře pro pozdějšího českého krále, arciknížete Maxmiliána.¹⁷

Zatímco Vilém z Pernštejna byl ještě katolíkem, jeho manželka Johanka z Libic patřila k sympatizantům a ochráncům českých bratří. Vilémovi nástupci, synové Vojtěch a Jan, už ale přestoupili k podobojí.¹⁸ Bohdanečským občanům tedy nic nebránilo, aby se přidali, stali se utrakvisty a později evangelíky.¹⁹ Za jejich působení utrpěl kostel značné škody. Tzv. obrazoborectví se zde dost projevilo a některé "šrámy" z této doby nese mobiliář kostela do současnosti.²⁰ Bohdaneč a jeho blízké okolí setrvali v evangelické víře až do bitvy na Bílé hoře.

¹⁵ VOREL, Petr. *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha: Rybka Publishers, 1999. str.318

¹⁶ DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš. *Paměti*. Praha: Akropolis, 1996. str. 280.

¹⁷ BRONSOVÁ Dagmar, *Knihy o městě Lázně Bohdaneč*, str.10

¹⁸ ŠEBEK, František a kol. *Dějiny Pardubic*. Díl I. Městský národní výbor v Pardubicích, Krajské muzeum východních Čech, Pardubice, Akademie J.A. Komenského, Pardubice 1990 str. 128

¹⁹ Stali se luterány

²⁰ Například křtitelnice, která přišla o figurální výzdobu.

1.1 Bohdaneč v 18. století

Za vlády Rudolfa II. spravovala majetek královská komora. Rudolf II. i jeho bratr a nástupce Matyáš potvrdili městu veškerá získaná práva. Matyáš potomka neměl, a tak čeští stavové zvolili králem Fridricha Falckého, který ale po bitvě na Bílé hoře z Čech utekl. Pardubické panství, kam patřil i Bohdaneč, tak připadlo Ferdinandu II. Vzhledem k tomu, že místní fišmistr Ehrfried Berbirsdorf, rytíř z Berbirsdorfu byl přímo u toho, když byli 23. května 1618 z oken Pražského hradu vyhozeni prohabsurští místodržitelé, byl na něho vydán zatykač, před kterým se zachránil útekem do Kladska. Rozsudek soudu, trest smrti, nemohl být pro jeho nepřítomnost vykonán, bylo alespoň jeho jméno, napsané na tabulce, přibito k šibenici. Konfiskace jeho majetku nemohla být také provedena, a proto přešla na obec. Bohdanečští konšelé v čele s purkmistrem přestoupili na katolickou víru a tím dosáhli toho, že obec byla omilostněna a majetek konfiskován nebyl. Ferdinand II. potvrdil privilegia, ovšem s výhradou, že tato jsou platná pouze pro uselulé občany katolické víry a nekatolíci již nebudou v obci dále trpěni.²¹ Bohdaneč se tedy téměř přes noc stal opět katolickým a je doloženo v roce 1834, že v něm skutečně nežil žádný protestant.²² Farní kostel v Bohdanči byl opět zasvěcen své původní patronce sv. Máří Magdaleně.

Sedmnácté století bylo poznamenáno mnohými vojenskými konflikty. Městečko zažilo průchod a pobyt hned několika vojsk, což znamenalo nemalé finanční výdaje, především na povinné zaopatření procházejících vojáků a také na úklid a opravu škod, která vždy po průchodu vojska vznikla, alespoň poničením cest.

²¹ BRONSOVÁ Dagmar: *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.11

²² Jedná se o doklad-odpověď Vrchního v Pardubicích z roku 1834, řešící spor mezi evangelickým farářem sboru v Bukovce Borym a kurátorem sboru Matějem Salavcem. Ten chtěl prosa dit přeložení evangelického sboru do Bohdanče na místo právě vyhořelých kasáren, aby získal pozemek, na kterém byl postaven dřevěný evangelický kostel. Ten byl v té době již v havarijním stavu a uvažovalo se o stavbě kostela kamenného. Pozemek pod kostelem daroval evangelickému sboru jeho zakladatel Jan Salavec, děd Matěje Salavce. Bohdanečští konšelé však žádost o přijetí evangelického sboru na území města zamítli, taktéž i kraj a gubernium. Důvodem bylo, mimo jiné i to že se ve městě nenacházel žádný protestant a ani žádný žid. Matěj Salavec po prohrané při sbor opustil a sám se stal i s rodinou katolíkem. Srov. KOZÁR Aleš, *Bukovka v proměnách času* 1. Brno, str.78

V roce 1736 přezimovalo v Bohdanči ruské vojsko, které poslala na pomoc Karlu VI. carevna Anna. Vojsko se vracelo z války, kterou Karel VI. vedl se Španělskem a Francií.²³ Roku 1744 přitáhl do Bohdanče pruský král Bedřich Veliký. Ubytoval se na místní radnici, kde nechal k vlastní potřebě upravit konšelskou zasedací síň. Místo kamen nechal vybudovat vlašský krb, což byl vlastně komín dole rozšířený a sahající až k zemi. Zatímco krb se nezachoval, byl posléze zrušen, památka na pobyt krále Bedřicha zůstala, a to v podobě tří otvorů v kovaných dveřích zasedací síně. Král si zde totiž zastřílel ze svých nových pistolí a jako terč mu posloužily právě ony dveře. O místním kostele se vyjádřil, že je oprýskaný, neudržovaný a zpustlý, což dokládá jeho stav v té době. Po obdržení zprávy, že se přibližuje nepřátelské chorvatské vojsko, opustil král urychleně Bohdaneč. Kromě vojáků však opustila Bohdaneč i městská pokladnice. Nezaplacené účty za ubytování a stravu vojáků místní obyvatelé ještě dlouho pociťovali a na opravu místního svatostánku peníze nebyly.²⁴

Další nechtěnou vojenskou návštěvou byl v době sedmileté války roku 1758 pobyt císařského vojska. Vojáci vyjedli téměř veškerý dobytek místních hospodářů, včetně fary. Zavlekli do města nakažlivé nemoci, hlavně úplavici, které podlehl mnoho místních občanů. Farnost v té době živořila a na provoz kostela si musela půjčovat. Kostel tehdy trpěl hlavně nedostatkem svící.

Za osvětlené vlády Josefa II. nastaly v městečku a místní farnosti změny. Bohdaneč přišel o řadu privilegií např. cla, konání trhů o nedělích a ve svátek. Zřízením lokálie v Rohovládové Bělé přišla farnost i o část výnosů z obrocí. Rovněž věřící z bělského okrsku přestali docházet na bohoslužby.²⁵ Do městečka se také stále více vkrádala němčina, která byla sice úředním jazykem, ale při běžném hovoru mezi obyvateli používána nebyla. Kázání v kostele i nadále bylo v češtině. Ve městě také z císařského nařízení přibyl veřejný čas. Pro umístění hodin byla vybrána kostelní věž. Byl zrušen a přemístěn obecní hřbitov na blízký kopec k poutnímu kostelu sv. Jiří a byla zřízena hasičská jednotka, skládající se ze členů různých cechů, především řeznického a kovářského.²⁶

²³ Zápis se uchoval v pamětní knize farnosti Bohdanče v I. svazku. Písař František Antonín Siruček zde popsal způsob života těchto vojáků. Uloženo v okresním archivu v Pardubicích.

²⁴ BRONSOVÁ Dagmar, *Knihy o městě Lázně Bohdaneč*, str.11

²⁵ Tamtéž

²⁶ Tamtéž, str.10

1.2 Velký požár Bohdanče 1722

Nevětší katastrofou městečka byl velký požár, který vypukl na Velikonoce 12. dubna 1772 večer. Vznikl v čísle popisném 113 v maštali, kde si čeledíni na ohníčku připravovali vajíčka divokých hus, která si dopoledne nasbírali.²⁷ Oheň se díky silnému a suchému větru šířil velmi rychle. Během několika málo minut zachvátil radniční budovu a přilehlou sýpku, kde byl ještě posílen slámou. Během osmi minut byla zachváćena i fara, pivovar a ostatní domy. Lidé vybíhali hasit, ale prudký suchý vítr jim v tom bránil. Na mnohých lidech se v poryvech dokonce vznítily šaty. Farář Ignác Xaver Roček, který tento velký požár posléze velmi podrobně popsal, se při záchraně farních peněz nemohl dostat z fary ven. Když se mu to povedlo běžel do kostela, aby vynesl s obyvateli města kostelní cennosti. Kostel s věží byly zasaženy požárem později než fara. Zatímco kostelní střechu se podařilo uhasit, protože se vítr zatím utišil, střecha věže a vnitřek zvonového patra byly zničeny zcela. Malé kostelní zvony se žárem roztavily a zůstali pouze dva větší, které se zachránily pádem o patro níže, kde nehořelo a žár nebyl velký.²⁸ Škoda na kostele byla odhadnuta na 2000 rýnských a stejná byla i na faře.²⁹ Domy a kostelní věž zůstaly po požáru ještě 8 let netknuté a ohořelé.³⁰ V roce 1775 vystřídala oheň voda a při jarních záplavách zpustošila několik stavení v Hradecké ulici.³¹

²⁷ ROSŮLEK, František K. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl III. str. 265

²⁸ Jedná se o velký Bohdanečský zvon jménem *Pán Ježíš* z roku 1603. Vedle něj byl zavěšen ještě starší zvon zvaný Poledník z roku 1565. Ten zmiňovaný požár přežil také. Požár byl tak prudký, že dřevěné zvonové stolice byly ohněm stráveny dříve, než se začaly zvony tavit. Ty se potom propadly do nižšího patra, které nebylo požárem zachváćeno.

²⁹ ROSŮLEK, František K. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl III. str. 265

³⁰ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.12

³¹ Tamtéž.

1.3 Bohdaneč v 19. století.

Na počátku 19. století vyvstal problém přístupových cest do města. V polovině 18. století, na základě přidělování části vrchnostenské půdy občanům,³² vznikaly v okolí Bohdaneče nové osady³³ a vytíženost cest se tak zvyšovala. Byly často rozmáčené a kola vozů se bořila, což notně stěžovalo přístup věřícím ke kostelu. Na stav cest se množily stížnosti a zpevňování dřevem přestalo stačit. V roce 1929 bylo rozhodnuto o stavbě zcela nové silnice, nejprve mezi Hradcem a Kutnou Horou a o tři roky později i ve směru Pardubice – Praha.³⁴ V červnu roku 1850 se konala první volba obecního výboru v čele s purkmistrem. V létě téhož roku však postihla městečko cholera, při které zemřelo 24 bohdanečských obyvatel. Cholerou bylo město postiženo ještě jednou, a to v roce 1866, když v Bohdanči tábořilo vojsko vracející se z bitvy u Sadové, nejprve Rakouské a poté Pruské.³⁵ Na konci srpna vojsko odešlo, ale zanechalo tu zde 600 mužů a 900 koní. Město bylo zcela bez finančních prostředků a farnost si musela půjčit peníze na svíce k bohoslužbám.³⁶

V roce 1896 založil místní občan Jan Veselý v Bohdanči slatinné lázně.³⁷ Na jejich založení měli velký podíl obecní tajemník Rudolf Košťál a farář Adolf Schlögl, kteří se jezdili léčit do Lázní Bělohrad, od Bohdaneče vzdáleného asi 50 km. Jako jeho přátelé, přivedli Jana Veselého na myšlenku, aby podobný ústav založil i zde. Bohdaneč tak nese statut lázeňského města.³⁸ Rozvoj lázeňství nepochybně vedl ke zvýšení zájmu o kostel, který už není vnímán jenom jako duchovní místo, ale právě jako kulturní dominanta.

³² MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha: Linde 2003 str.200-207

³³ Např. osada Dědek, Novinsko, Nerad

³⁴ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.13

³⁵ Vojáků bylo dohromady téměř 48 tisíc. Bydlely také na faře, kterou zanechali zdevastovanou výkaly. Srov. zápis II. svazek září 1866.

³⁶ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.15

³⁷ Nedaleko města v obci Libišany se nachází velké ložisko rašeliny, která byla těžena, sušena a používána místními obyvateli jako topivo. Její složení lze použít k léčebným účelům pohybového ustrojí.

³⁸ Dokument KNV ze dne 20.července 1963, příznávající Bohdanči statut Lázeňského místa. Uložen ve spisovně MÚ. Bohdaneč jej ale používá až od roku 1970.

1.4 Bohdaneč ve 20. století po současnost

Konec I. Světové války a s ní i monarchie uvítali i bohdanečtí občané. Byl zvolen první národní výbor.³⁹ V Bohdanči také začala vznikat nová čtvrť „Na Pískách“, do které se stěhovali dělníci z blízké továrny na látky výbušné, dnes známé pod jménem EXPLOSIA.⁴⁰

Za druhé světové války se náměstí v penzionu Veselých⁴¹ usídlilo velitelství německé armády a místní lázně sloužily jako rekreační středisko Hitlerovi mládeže a od roku 1944 jako vojenský lazaret. Němci zabrali také místní kasárna na kopci za městem, a nakonec i budovu fary. Za zmínku stojí i krátký pobyt vysílačky Libuše, která po několik dní vysílala z prostoru výzkumné stanice v sádkách. O vysílačku se staral radista Jiří Potůček ze skupiny Silver A. Vysílačka pracovala až do 26 června 1942, kdy odvysílala poslední depeši do Londýna. Jako prevence proti prozrazení bylo nutné měnit místo jejího pobytu. Z Bohdanče byla převezena do lomu Hluboká u Skutče, Bohdašina. Na odboj a pomoc členům skupiny Silver A doplatila obec Ležáky, kterou později němečtí vojáci vypálili a srovnali se zemí. Její obyvatelé byly popraveni v Pardubicích, včetně tří bohdanečských občanů, kteří se na převozu vysílačky podíleli.⁴² Konec války a osvobození města Rudou armádou, přišel 10. května 1945.⁴³ Pro připomínku popravených spoluobčanů byla ve vestibulu sokolovny umístěna mramorová pamětní deska.

Po druhé světové válce se veškeré dění ve městě soustředilo na lázeňskou péči. Lázně byly modernizovány a rozšířeny. Z původní stavby lázeňské prádelny se zachoval komín, na kterém hnízdí každý rok čáp. Komín s čápem se staly i symbolem lázní.

³⁹ Jeho členy se staly stávající starosta Jan Uhlíř, Václav Koutník, František Vosáhlo, Josef Cepl a místní pekař Josef Zmatlík. Všichni byly katolíci. Zápis v pamětní knize farnosti L. Bohdaneč III. svazek. Zápis datován pouze 1918

⁴⁰ Založena v roce 1920 pod obchodním jménem Československá akciová továrna na látky výbušné v Semtíně. Vyrábí se zde kromě střelného prachu a nábojů pro děla a pistole i světoznámá důlní trhaviná SEMTEX

⁴¹ Dnes pavilon Škroup, jako lázeňský pavilon se však od devadesátých let nevyužívá.

⁴² RADOVANOVIČ, Dušan a kol. *Radiostanice Libuše: Spojení s Londýnem udržovali parašutisté za cenu životů* [online]. Praha: Český rozhlas [cit. 2020-03-30]. Dostupné online.

⁴³ Ruští vojáci přijeli do Bohdanče ještě jednou a to 21. srpna 1968. Ruská vojenská posádka setrvala v bohdanečských kasárnách od října 1968 až do června 1991, kdy město opustila. Po celou dobu jejího pobytu byl kopec na městem neprodyšně uzavřen a byla zde jen přístupová cesta na místní hřbitov u sv. Jiří. Počet členů posádky a jejich rodin činil v areálu kasáren odhadem kolem 3500 osob. Bylo jich tedy více než obyvatelů samotného Bohdanče.

Od konce 60. let byla v městečku umístěna ruská vojenská posádka. Rozvoj se téměř zastavil. Po opuštění městečka sovětskou armádou vzniklo na místě kasáren sídliště s kapacitou 1500 obyvatel. Díky tomu se Bohdaneč nyní řadí mezi středně malá města. Zrekonstruováno bylo náměstí a opravila se škola.⁴⁴ Místo křižovatky vznikl kruhový objezd. K 1.1.2020 měl Bohdaneč 3419 obyvatel, mírně převažují ženy asi o 1 %. Římských katolíků je podle posledního sčítání 457, ale bohoslužby jich navštěvuje pravidelně kolem 40 osob, převažují ženy.⁴⁵

⁴⁴ Rekonstrukce školní budovy 2015

⁴⁵ Zdroj: Český statistický úřad: *Počet obyvatel v obcích k 1.1.2020*. Praha. 30. dubna 2020. Dostupné online. [cit. 30.3.2023]

2. Stručné dějiny kostela v Bohdanči

Podle farní pamětní knihy byl již ve 12. stol. postaven kostelík ze dřeva jistým Benedou z Bohdanče.⁴⁶ První písemná zmínka je však až z roku 1343 a zachycuje spor mezi farářem a občanem města jménem Kříž. Spor vyvrcholil rvačkou, která měla za následek rozbití oltářní desky. Kostel tehdy patřil do správy opatství Opatovického.

Roku 1362 byl Bernardem Cimburkem ke kostelu dosazen Bohuněk z Nečešic.⁴⁷ Následuje plebán Ludvík, který si ovšem směnil místo s oltářníkem v horním kostele Všech svatých v Kutné Hoře, Václavem.⁴⁸ Roku 1416 proběhla v Opatovickém klášteře volba nového opata. U bohdanečského kostela je v tu dobu uváděn jako duchovní benediktin Jan, ale v roce 1421 byl klášter vypálen husity a řádoví bratři odešli do Slezska.⁴⁹

Další duchovní ustanovení ke kostelu v Bohdanči se již rekrutovali z řad evangelíků.⁵⁰ Utrakvističtí duchovní přišli do Bohdanče v době Pernštejnů, tedy za správy Jana a Jaroslava, kteří přestoupili k utrakvismu a jeho šíření v kraji tedy nikdo nebránil.⁵¹ Ondřej Brunclík přišel roku 1527 a později odešel do Heřmanova Městce.⁵² Vavřinec Leander Rváčovský, český spisovatel, pozdější děkan ve Slaném, dále je uváděn v roce 1564 Jakub, luterán, který byl také prvním čistě luteránským farářem v Bohdanči.⁵³ Melchior Aquilinus rok 1565 a již po roce ženatý duchovní Simeon. Za zmínku ještě stojí Matěj Brodský, pozdější děkan v Pardubicích, kam přesídlil roku 1579. Do Bohdanče často zajížděl, protože za svého působení zde, půjčoval farníkům peníze, a tak mu dlužil kde kdo.⁵⁴ Po roce 1615 působil arcibiskupem řádně vysvěcený Jakub Zykl, který byl stoupcem pod obojí a po něm následoval Jan Agrikola, duchovní

⁴⁶ Toto je však jediný pramen zmiňující se o Bohdanči v této době a nelze ho bohužel nijak ověřit. Je možné, že v té době zde již skutečně kostelík s osadou byl, odpovídalo by to i přirozenému rozvoji. První opravdová doložená písemná zmínka již představuje Bohdaneč jako větší osadu s obyvateli a kostelem osazeným farářem. Znamená to tedy jeho dřívější založení.

⁴⁷ Patřil ovšem do diecéze Pražské.

⁴⁸ ROSŮLEK, František K. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl III. str. 262

⁴⁹ VLČEK, Pavel; a kol.: *Encyklopedie českých klášterů*, str. 401

⁵⁰ Nejprve musíme hovořit o utrakvistech, tedy přijímající podobojí, později to byli faráři luteránští.

⁵¹ VOREL, Petr. *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. str. 318

⁵² Nechal pořídit křtitelnicí, která je společně se zvonem Poledníkem nestarším artefaktem současného mobiliáře kostela.

⁵³ Jakub nechal odstranit z kostela kostelní prapory a pravděpodobně i další výzdobu. Za jeho působení byla poničena i křtitelnice, ze které byla násilně odstraněna figurální výzdoba.

⁵⁴ Uštěpačná poznámka v kronice praví, že stejně nikdy nic nedostal.

a český spisovatel. Po bitvě na Bílé Hoře v roce 1620, vytušil Agrikola politické změny a proto, když odcházeli čeští emigranti, odešel s nimi. Usadil se v Lužici a dále jim sloužil jako evangelický duchovní. Na Bohdaneč prý rád vzpomínal. Úplně posledním nekatolickým duchovním se stal Bartoloměj Zelený. Bohdanči věnoval 18 kop grejcarů na zakoupení nového „prostředního“ zvonu, jelikož ten původní při posledním požáru praskl. Přesto byl z Bohdanče roku 1622 vyhnán, pomátl se na rozum a nějaký čas se potuloval v lesích okolo obce Žáravice. Nakonec i on odešel do exilu ve Slezsku.⁵⁵

Bohdaneč se stal opět katolickým a pod svou správou dostal i další obec, totiž Rohovládovu Bělou. Katolických kněží byl velký nedostatek. Pardubické panství mělo 18 far a 21 kostelů. Kněží tu ale sloužilo k roku 1650 pouze pět.⁵⁶ V roce 1951 za faráře Silveriuse Mazurkowicze náleželo k Bohdanči 874 farníků.⁵⁷ Do Bohdanče se vrátil Jan Zykl, který byl stoupcem podobojí, ale aby nemusel odejít do exilu nebo opustit duchovní stav, přestoupil zcela na katolickou víru.⁵⁸ Na katolickou víru muselo pod hrozbou finančních trestů přestoupit i místní obyvatelstvo.

Ostatní, kteří přestoupit nechtěli, museli odejít do exilu, většinou do Slezska, nebo svou víru dovedně skrývat. Podmínkou k přestupu bylo i potvrzení městských privilegií, které se vztahovaly pouze na katolíky s požadavkem, že nebudou ve městě trpěni jinověrci. Bohdanči se podmínku povedlo splnit ne však obcím okolo. Také duchovní minulost kněze Zykla se jevila podezřele, a proto byl Bohdaneč dán v roce 1662 pod dohled hradeckých jezuitů. Ti měli dohlížet i na rekatolizaci, která se v přilehlých obcích prosazovala těžko a k vytíženosti faráře Zykla, který spravoval obrovské území spíše vázla.⁵⁹ V roce 1676 měla farnost již 1477 farníků o které se staral farář Jan Heřman Voiticus a v roce 1700 jich bylo již 1729. V té době byl farářem Jan František Sidirurgus.⁶⁰

Významným farářem byl Ignác Xaver Roček, působící v Bohdanči v letech 1761-1791. Zažil velký požár Bohdanče, při kterém přišel o téměř veškerý svůj majetek

⁵⁵ Srov. ROSŮLEK, František K. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl III. str. 260-263

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Srov. PECHA, František *Postavení nižšího kléru na pardubickém panství ve 2 polovině 17 století* /online/. Brno, 2007 /cits.2003-05-20/, Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/mmjez>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, filozofická fakulta. str.16

⁵⁸ Znovu působil v Bohdanči mezi léty 1622-1631

⁵⁹ Kronika obce Bukovka 1, 1930 str.76

⁶⁰ Srov. PECHA, František *Postavení nižšího kléru na pardubickém panství ve 2 polovině 17 století* /online/. Brno, 2007 str.18

Vyhořelá fara se nedala nijak opravit, proto musela být postavena úplně nová (1775).⁶¹. Do jejího postavení pobýval farář v podnájemním soukromém bytě.

Celá řada dalších duchovních ještě sloužila v Bohdanči leč bez významnějších událostí za jejich působení. Zmíním zde alespoň některé z nové doby. Farář Adolf Schögl, který nastoupil roku 1870 zastával svůj úřad obdivuhodně dlouho, celých 27 let. Ve farní korespondenci se zachoval dopis prasynovce faráře Adolfa, Radoslava Schögl z Prahy, ve kterém popisuje svého prastrýce, který rád o prázdninách ve farním domě hostil mládež, besedoval a půjčoval hojně české knihy, kterých měl velké množství.⁶² Josef Rohleder, nechal krátce po svém nástupu restaurovat kostel, který byl v roce 1924 vymalován. Bohužel od té doby naposledy.⁶³

Josef Rohleder byl podle pamětníků velmi přísným farářem, ale také velice respektovaným a oblíbeným, nejen u starších farníků, ale především u mládeže. Jeho odchod z Bohdanče byl velmi nečekaný a bolestný. Na svátek Božího Těla, 12. června 1941 se vydal průvod z kostela k tradičním čtyřem oltářům vystaveným v rozích náměstí. U druhého oltáře, který se nacházel před lázeňským areálem, se na popud německého vojenského velitele Fritze Lamberta strhla vřava. Chlapci z Hitlerovi mládeže, kteří pobývali v lázních, hrubým způsobem narušili klidný průvod a jako záminku použili zneuctění německé vlajky, která před lázněmi vlála. Zneuctěna měla být, protože ji farář nesoucí monstranci s hostií nevzdal poctu. Rohlederovi se podařilo uklidnit alespoň rozčilené farníky a vrátit se s nimi do kostela. Před koncentračním táborem ho zachránil fakt, že byl po matce německého původu. Musel však Bohdaneč ještě téhož dne opustit. Uchýlil se na faru v Kratonohách a po krátké době byl jmenován děkanem v Jičíně.⁶⁴

Po náhlém odchodu faráře Rohledera byl na uvolněné místo jmenován Rudolf Kopecký, který ovšem brzy odešel do Pardubic, kde záhy zemřel v pouhých 41 letech. Pohřben je na centrálním hřbitově v Pardubicích.⁶⁵ Do Bohdanče byl jmenován rodák z Rychnova nad Kněžnou P. Vladimír Tláškal, který zde prožil těžká léta komunismu.

⁶¹ Farář Roček podrobně popsal dění okolo požáru Bohdanče 1772. Jeho zásluhou byla postavena nová fara, opraven kostel a první fází začala oprava hřbitovního kostela sv. Jiří, která však byla přerušena kvůli zmíněnému velkému požáru. Srov. Pamětní kniha farnosti L. Bohdaneč II. svazek.

⁶² Dopis napsán v Praze 12. února 1969, uložen v korespondenci ve spisovně farnosti L. Bohdaneč.

⁶³ Výmalba kostela se několikrát chystala, vždy ovšem různé nepříznivé okolnosti zapříčinily její odložení.

⁶⁴ O této politování hodné události se zmiňují snad všechny kroniky a pamětní knihy v okolí. Po válce a následném nástupu komunismu se již průvod Božího Těla ke čtyřem oltářům na náměstí nikdy nekonal. V roce 1995 byl obnoven jen krátký průvod po ¼ náměstí s požehnáním do čtyř stran.

⁶⁵ Zápis v pamětní knize farnosti L. Bohdaneč III. svazek. Zápis datován; září 1955

Jako vášnivý kuřák onemocněl rakovinou, proto mu byl k dočasné výpomoci přidělen P. Josef Rút, který zde však jako administrátor farnosti a zároveň oblastní vikář pardubického vikariátu setrval i po Tláskalově smrti. Jeho působení činilo 24 let a zařadil se mezi nejdéle sloužící duchovní bohdanečské farnosti. V roce 1995 odešel jako kancléř konzistoře a kanovník katedrální kapituly do Hradce Králové. Posledním bohdanečským farářem se stal P. Oldřich Šmeral. Jeho velmi slibné začátky a ambice povzbudily farnost. Za jeho éry začala oprava farní budovy a farního kostela, opravoval a modernizoval také farní kostel v Rohovládové Bělé a filiální kostel v Živanicích např. instalací nových svítidel. Dobře započatá práce však musela být přerušena, a to pro vysoké manko ve všech Šmeralem spravovaných farnostech.⁶⁶ Páter Šmeral byl z farnosti odvolán a byl ustanoven výpomocným duchovním v Litomyšli. Tam mu byla svěřena duchovní péče o řádové sestry na Mendryce a výpomoc ve farním kostele v obci Janov, nedaleko Mendryky. 17. června 2014 náhle zemřel při dopravní nehodě. Novým administrátorem byl jmenován Robert Pietrzak, který zde však působil pouhé dva roky a odešel do farnosti Kopidlna. V roce 2012 byl správcem farnosti jmenován Jiří Kváš, který působí doposud. Po svém nástupu provedl nutnou rekonstrukci podlah horního patra farní budovy, které byly ve velmi špatném stavu.⁶⁷

⁶⁶ Jednalo se o farnost Lázně Bohdaneč, Rohovládova Bělá a Vápno u Přelouče

⁶⁷ Manko nebylo nikdy splaceno. Finanční potíže farnosti Bohdaneč zapříčinily opětovné odložení výmalby kostela.

2.1 Další sakrální stavby ve farnosti.

V bohदानečské farnosti se kromě farního kostela nachází ještě hřbitovní kaple sv. Jiří a filiální kostel Zvěstování Páně. Dále pak dvě kapličky, jedna zasvěcená svatému Janu Nepomuckému a druhá Panně Marii Lurdské.

2.1.1 Hřbitovní kaple sv. Jiří

První zmínku, o hřbitovní kapli, nacházíme již ve staré farní kronice.⁶⁸ Nacházela se v lese na kopci za městečkem. Původně byla dřevěná a obdélníková, orientována k východu. Druhá písemná zmínka o kapli je z roku 1771, kdy farář Roček započal její opravu. Ta nebyla ale dokončena kvůli velkému požáru Bohdanče 1772, po kterém musela být přednostně postavena nová fara a opraven poškozený kostel.⁶⁹ Roku 1790 po úderu bleskem však sama vyhořela. Na jejím místě byla zbudována zděná kaple kruhového tvaru s kopulí, opatřena trojími dveřmi ze severní, jižní a západní strany. Kvůli prosakující vodě, která kapli poškodila kopuli, musela být v roce 1879 rekonstruována. Střecha byla pokryta břidlicí a byl zazděn severní a jižní vchod. Do opravené kaple byl instalován oltář, který byl převezen ze zrušeného kláštera Minoritů v Pardubicích.⁷⁰

V roce 1932 věnovali kapli sv. Jiří 25.000 korun manželé Elgrovi⁷¹ z Brna, kteří vyjádřili přání nechat se zde po smrti pohřbít. Farář Josef Rohleder, který v té době farnost spravoval jim vyhověl a dar přijal. Kaple dostala novou střechu a nové kované dveře, do kterých farář Rohleder nechal zasadit monogram mecenášů H a E. Ze zbytku peněz,

⁶⁸ Pamětní kniha farnosti L. Bohdaněč I. svazek. Nestránkováno. Zmiňuje procesí z Uher ke kapli a existenci hrobových míst kolem ní.

⁶⁹ BRONSOVÁ Dagmar, *Knih o městě Lázně Bohdaněč*, str. 36

⁷⁰ Oltář už dnes není bohužel kompletní. Kaple byla v devadesátých letech minulého století několikrát vykradena. Oltář byl těžce poničen a na několik let odvezen do depozitářů fary. Navrácen byl 2010, ovšem v neúplném stavu. Část figurální výzdoby byla nalezena policií ČR a navrácena.

⁷¹ Jedná se o rod Elgrů z Elgenfeldu, příslušníků nižší šlechty.

byl vymalován interiér a bylo pořízeno nové vybavení kaple.⁷² Po smrti Hany Elgrové byl před oltářem vykopán dvoumístný hrob, zakrytý masivní pískovcovou deskou. V hrobě u své manželky spočinul i Zdeněk Elgr a v malé rakvičce jsou tu pohřbeni i pozůstatky dalších členů rodu. Jejich jména jsou s rodovým erbem napsána na mramorové desce umístěné na severní zdi. Hrob už nelze otevřít, a proto si rodina nechala ve výklenku severní stěny, pod mramorovou deskou zbudovat malou hrobku na uložení urn. Potomci Elgrů,⁷³ se o kapli starají i na dále. V současné době financují restaurování hlavního oltáře. Finančně se také podílejí na opravě čtyř vitrážových oken a elektrifikaci kaple, včetně zavedení EZS i do zvonice, stojící nad vstupní branou na hřbitov při severní straně.

Zvonice je nízká, jednopatrová stavba, pokrytá šindelem. Uvnitř je malý zvon, pojmenovaný Maria.⁷⁴ V roce 2012 byla v kapli obnovena Svatojiřská pout'. Bohoslužby jsou zde slouženy 24. dubna na den sv. Jiří a 2. listopadu o Památce zesnulých a také se tu konají pohřby.

Kolem kaple se rozkládá městský hřbitov. Původně se zde pohřbívali lesní a panští úředníci. Občané města byli pohřbíváni na hřbitov u farního kostela na náměstí.⁷⁵ V roce 1841 byl definitivní přesun pohřbů ke sv. Jiří. Dnes jsou tu hřbitovy dva, označovány jako „starý“ a „nový“. Na novém hřbitově vznikl na konci šedesátých let urnový háj a rozptylová loučka.

⁷² Jednalo se především o nové lavice a přenosnou kázatelnu. Srov. Pamětní kniha farnosti L. Bohdaneč III. svazek. Správa o hospodaření, zapsal Josef Rohleder

⁷³ dnes rodina podnikatele Ing. Kohouta z Brna

⁷⁴ KUČA, Karel. *Zděné Zvonice České republiky* Praha, Academia 2015. str.215

⁷⁵ Z farní matriky zemřelých víme, že i přes všemožné příkazy, zákazy a hygienická nařízení se Bohdanečským podařilo hřbitov na náměstí udržet a provozovat až do poloviny devatenáctého století. Ostatky pak byly odvezeny ke sv. Jiří a uloženy do společného hrobu. Bylo také zřízeno městské ossarium.

2.1.2 Filiální kostel Zvěstování Panny Marie v Živanicích

Asi 3 km jihozápadně od města Bohdanče leží obec Živanice. Malá osada vznikla pravděpodobně již roku 1145.⁷⁶ V roce 1350 je zde uváděn farní kostel Zvěstování Panny Marie s farou, patřící do nově vzniklé diecéze Litomyšlské.⁷⁷ V období husitských válek byla fara zbavena místního faráře a v roce 1567 zanikla úplně.⁷⁸ Od roku 1650 jsou Živanice součástí bohdanečské farnosti a na místě bývalé fary dnes stojí základní škola.

Kostel je jednolodní na východní straně zakončený gotickým nepravidelným pětistěnem, a z východní strany opatřen renesanční předsíní. Ze severní strany je sakristie bez venkovního vchodu, pouze s malým oknem ve východní zdi. Nad sakristií je dvoupatrová věž, zakončena jehlancovou hlavicí.⁷⁹ Žebra presbytáře se nahoře sbíhají a jsou sepnuty dvěma medailony. V jednom je znázorněny beránek a ve druhém anděl, držící rybu. Strop loď je plochý, kazetový z počátku 20. stol. S ústředním obrazem sv. Václava, jedoucím na bělouši od kostela v Bohdanči ke kostelu v Živanicích. Okolo obrazu jsou rostlinné motivy, alegorie evangelistů a zemské znaky Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi. Znaky odděluje od okraje obrazu zlatá linka. Loď kostela osvětlují kromě čtyř oken presbytáře ještě tři okna v jižní zdi. Všechna okna jsou gotická. Nad renesanční předsíní je v západní zdi gotická rozeta opatřena barevnými skly. V severní zdi není okno žádné. Kromě již zmíněné renesanční předsíně v západním průčelí je ještě do kostela vchod gotickým portálem se strany severní, orientovaném proti vstupní bráně na hřbitov.⁸⁰

V presbytáři kostela se nachází hlavní oltář. Je skříňový s původně malovanými křídly⁸¹ a třemi figurami světic uprostřed. Jedná se o Pannu Marii s Ježíškem o sv. Kateřinu Alexandrijskou s mečem a sv. Dorotu. Všechny tři mají na hlavě pozlacené

⁷⁶Tento rok zmiňuje list kláštera Doksanského z roku 1226. Je to také první písemná zmínka o osadě Živanice.

⁷⁷ Litomyšlská diecéze, založena papežem Klementem VI. 30. dubna 1344 a zaniklo za husitských válek 1425. Jako titulární biskupství bylo obnoveno v roce 1973 papežem sv. Pavlem VI. Dnes patří do diecéze králohradecké, která byla založena roku 1664

⁷⁸ NEŠPOR, Zdeněk R. *Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska*. Kalich, Praha 2009. s 221

⁷⁹ Věž byla původně jednopatrová a měla barokní helmici. V roce 1866 i architekt František Schmoráz zvýšil o jedno patro a helmici nahradil příhodnější gotickou jehlanovou střechou. Srov. tamtéž.

⁸⁰ Dnes se používá pouze tento vchod.

⁸¹ Křídla byla v 80. letech minulého století ukradena. PČR je při zatčení pachatelů našla poškozená a předala spět farnosti. Do kostela v Živanicích se však již nevrátila. Dnes uložena v depozitu v Hradci Králové.

koruny. Ježíšek, kterého nese na rukou Panna Maria je nahý, bez šatů a drží v rukou královské jablko. Na konzoli zavěšené na jižní zdi se nachází další gotická soška sv. Barbory s kalichem a věží se třemi okny u nohou po levé straně figury. Vedle hlavního oltáře po levé straně je gotické sanktuárium opatřené kovanou mříží. Nebylo nikdy nijak upravováno a ani nedošlo k jeho náhodnému poškození, je tedy zachované v původní podobě. Z presbyteria se vchází nevelkým gotickým portálem do sakristie. Boční skříňové oltáře jsou dva, po obou stranách triumfálního oblouku. Levý s obrazem sv. Josefa a pravý sv. Václava. I tyto oltáře byly původně opatřeny malovanými křídly. Kazatelna je dřevěná, nesena pilířem a je bez střechy. Je zdobena obrazy čtyř evangelistů. Na severní zdi je umístěn rozměrný barokní obraz Zvěstování Panny Marie od Josefa Kramolína. Kruchta je dřevěná s vnitřním poněkud prudkým schodištěm. Varhany kostel dnes již nemá a doprovod zajišťuje pouze harmonium.⁸²

K bohoslužbám kdysi svolávaly věřící tři zvony, zavěšené v horním patře nevysoké věže, vystavěné nad sakristií. Nevětší zvon 73 cm výšky a 80 Kg, patrně z roku 1605 neměl jméno.⁸³ Dalším zvonem byl bohatě zdobený Albrecht z roku 1605 a nejmenší umíráček 1692. 18. ledna 1917 byly velký zvon a umíráček svěřeny kvůli rekvizici zvonů na válečné účely. Z pamětní knihy víme, že velký zvon byl ve věži rozbit a vyhozen ven v kusech, umíráček byl snesen dolů celý. Oba zvony byly potom odvezeny do Bohdanče, kde se k nim přidaly ještě zvony z farního kostela. O půl čtvrté odpoledne byly společně odvezeny do Pardubic.⁸⁴ Na živanické věži zůstal tak jediný zvon, který se dnes používá jen zřídka.

Podobnou stavbu, jako kostel v Živanicích, najdeme i jinde v regionu. Např: kostel sv. Václava ve Starých Ždánicích, kostel sv. Vavřince v Opatovicích nad Labem, nebo sv. Jakuba Většího v Přelouči. Lze se tedy domnívat, že podobně vypadal i starší kamenný kostel v Bohdanči.⁸⁵

⁸² Ještě v roce 1906 kostel varhany měl. Podle dochovaných účtů z 23. října 1906 bylo vyplaceno Janu Tučkoviz Kutné Hory 1.484,- Kč za stavbu pěti rejstříkových varhan a 20,- Kč za odvezení varhan starých. Uloženo ve spisovně farnosti v L. Bohdanči.

⁸³ Zvon byl bez ozdob a nebyl datován, říkalo se mu prostě velký. Ze soupisu zvonů při rekvizici z 18. ledna 1917 uložené na faře v Bohdanči a současně zápis v pamětní knize farnosti L. Bohdaneč III. svazek.

⁸⁴ Srov. Tamtéž

⁸⁵ PETR. David, SOUKUP. Vladimír: *777 kostelů, klášterů, kaplí České republiky*, Kartografie, Praha 2002. str.195

2.1.3 Kuttnerova kaple Panny Marie Lurdské

Tak zvaná Kuttnerova kaple se nachází uprostřed lázeňského parku pod mírným návrším. Je to náhrada za původní kapli Nanebevzetí Panny Marie, která ale stála o 500 m východněji nahoře na návrší. Kaple stávala v sousedství Cimburkova hospodářského dvorce.⁸⁶ V roce 1794 ji však rozstříleli tudy procházející vojáci. Žádost k vrchnosti o nápravu byla podána purkmistrem Josefem Šintákem, ale bohužel k ní nedošlo. Další pokus o obnovu kaple učinil začátkem 19. stol. purkmistr Jan František Kuttner. Jeho záměr však narazil na odmítavé stanovisko městského konšelstva, a tak Kuttner v roce 1819 postavil na místě původní kaple alespoň kamenný kříž⁸⁷ a novou kapli zbudoval vlastním nákladem na jiném místě. Vybral si k tomu pozemek u pramene se studánkou a kapli nechal zasvětit opět Panně Marii.

Kaple je barokní obdélníková stavba stojící na omítnutém soklu zaklenutá tzv. českou plackou, nad kterou je zvonovitá prejzová střecha. Na vrcholu střechy je umístěn černý železný kříž. Boční stěny kaple jsou natřeny na žluto, sokl, zaoblené rohy kaple a vstupní portál jsou bílé. Uvnitř je kaple pouze obílena, klenutý strop je vymalován tzv. nebeskou modří. Kaple je orientována obráceně, tedy oltář se nachází ve výklenku na západní straně, je kamenný, omítnutý a nabílený. Původně zde stála 80 cm vysoká socha Panny Marie s rukama sepnutýma k modlitbě a zrakem otočeným k nebi. Kaple i socha byly častým terčem útoků vandalů. V pamětní knize farnosti najdeme neméně devět záznamů o poškození sochy a kaple. Nevětší škoda zde byla způsobena za II. světové války, kdy v místních lázních byl umístěn lazaret. Vojáci a příslušníci Hitlerjugend se při svých zdravotních procházkách bavili vrháním nožů a jako terč jim posloužilo vybavení kaple.⁸⁸ Původní poničená socha byla nahrazena sochou Panny Marie Lurdské. Další velký vandalský nájezd se udál 3. ledna 1957. Nové vybavení kaple bylo téměř celé zničeno. Na obnově se podle pamětní knihy podíleli nejen místní občané i nevěřící, ale také lázeňští hosté. Oprava a renovace sochy se však protáhly až do října 1957, kdy byla socha po mši sv. přenesena do kaple. Žádné velké slavnosti se však vzhledem k politické

⁸⁶ Cimburkův hospodářský dvorec stál podle všeho asi 1 km východně od osady Bohdaneč. Je možné, že kaple původně byla součástí oploceného komplexu. Bližší informace však nemáme, vše jsou tak jen předpoklady. Při zevrubném průzkumu, bylo ve starém sklepení nalezeno několik lahví starého vína a pár historických artefaktů. Dnes jsou vystaveny v pardubickém okresním muzeu.

⁸⁷ Kříž je možné vidět po levé straně silnice směrem na Pardubice

⁸⁸ Pamětní kniha farnosti L. Bohdaneč III. svazek. Souhrnný zápis r. 1957

situaci uskutečnit nemohly. Také město zastoupené MNV v Bohdanči nepřispělo nic.

V roce 1987 proběhla další rozsáhlá oprava kaple. Byl zpevněn sokl a přeloženo vstupní schodiště, které se bortilo. Byla provedena nová výmalba a opraveno kování vstupních dveří, včetně nových bezpečnějších zámků. Socha byla zrestaurována u řezbáře Charváta v Kutné Hoře za poměrně vysokou částku. I přes značnou rozmrzelost místního administrátora byla částka uhrazena v plné míře z farní pokladny. Na financování výmalby a přeložení schodiště se největší měrou podílela rodina Josefa Kučery a paní Slavíkové, která se až do své smrti o kapličku starala. Drobnými dary přispěli další věřící. V květnu byla socha umístěna do opravené kaple a byla zde vykonána májová pobožnost. Za pouhých 24 dnů byly dveře kaple vypáčeny a nově restaurovaná socha Panny Marie byla ukradena.⁸⁹ Dveře byly silně poškozeny a vyžadovaly nákladnou opravu. Zbylé vybavení kaple bylo potom podle pokynu místního administrátora farnosti odvezeno do farního depozitu a na oltář byl umístěn neumělý sádrový odlitek Panny Marie Lurdské, kterou farnosti věnoval kdosi z pozůstalosti, a který ani nebyl veden v inventuře.

Při revitalizaci lázeňského parku 2016 byl terén kolem kaple upraven, takže původně ve svahu stojící drobná budova se ocitla téměř na rovině. Pramen, který si pro neprůchodnost instalovaného potrubí našel jinou cestu na opačné straně kaple byl vyveden do nové jímky a opodál byla zřízena malá kolonáda pro návštěvníky parku a nerezové pítko. Nevkusný sádrový odlitek byl nahrazen novou 55 cm vysokou soškou Panny Marie Lurdské ve velice zdařilém provedení. V rámci bezpečnosti majetku města je pítko a kaple pravidelně kontrolována městskou policií.⁹⁰

⁸⁹ Socha se již nikdy nenašla

⁹⁰ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.38

2.1.4 Koutníkova kaple sv. Jana Nepomuckého

Kaple sv. Jana Nepomuckého, nebo také Koutníkova kaple, stojí na návrší nad Bohdančem po pravé straně březové aleje a cesty na místní hřbitov u svatého Jiří. Kapli dal postavit 1829 purkmistr Václav Romedius Koutník. Jedná se o drobnou, jednoduchou zděnou stavbu se sedlovou střechou a dvoukřídlými dveřmi. Sochu od Ignáce Rohrbacha z roku 1737⁹¹ do kaple věnoval z vybavení fary farář František Pabíček. Kaple se nachází v majetku města a farnost se na jejím provozu nijak nepodílí. Jako Kuttnerova kaple v lázeňském parku je i tato drobná stavba neustále terčem vandalských útoků. Kaple byla opravena roku 2016, ale už za několik měsíců byly vstupní dveře vypáčeny. Z bezpečnostních důvodů je bez vybavení, zcela prázdná.⁹²

⁹¹ PAUKRTOVÁ, Zdena, a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. Národní Galerie v Praze,2001. str.7

⁹² Tamtéž.

3. Farní kostel sv. Máří Magdaleny

Bohdanečský farní kostel se nachází uprostřed náměstí a se svou 46,5 metru vysokou věží je vidět z daleka ze všech světových stran. Pro lázeňské hosty procházející se v rozsáhlém parku, je to vítaný orientační bod. Z bytu pověžného, který se na věži nachází, je také krásný výhled po krajině. Bohdaneč stojí na rovině, viditelnost je tedy za příznivého počasí značná. Ve výhledu stojí pouze na východní straně Kunětická hora s hradem na vrcholu, která je významnou krajinou dominantou. Na severní straně jsou dobře vidět Krkonoše s Černou horou a hlavně Sněžkou. Na východní straně potom zmíněnou Kunětickou horu a Orlické hory a na západě Železné hory. Podle pamětníků byly kostelní zvony za příznivého počasí slyšet až do obce Osice.⁹³

3.1 Původ kostela a vývoj stavby do roku 1728

O původu staršího kostela v Bohdanči se toho bohužel moc neví. První věrohodná zpráva pochází až z roku 1343.⁹⁴ Ze zápisu v pamětní knize víme, že byl dřevěný s vedle stojící oddělenou zvonici. Od 14. stol. byl kamenný, postavený v gotickém slohu. Kostel byl popisován jako tři oltářní v obdélníkovém tvaru s nízkou, mohutnou, hranolovitou věží na západní straně. Na východní straně uzavřen třibokým presbyteriem, k němuž ze severní strany přiléhala malá sakristie. Loď osvětlovala dvě protilehlá okna a vchod do kostela byl ze západní strany, průchodem pod věží. Věž měla také kromě hodin malovaný orloj od Abrahama Chrudimského z roku 1646.⁹⁵

Po bitvě na Bílé hoře se většina obyvatel Bohdanče stala opět katolickou. Při sčítání obyvatel v roce 1651 měl Bohdaneč 463 obyvatel, ale farníků z přilehlými obcemi

⁹³ Z vypravování místní farnice, E. Novotné, původem z Osic. V Bohdanči navštívila měšťanskou školu a po válce se sem přivdala do rodiny Novotných. Zda jsou zvony v Osicích opravdu slyšet dnes už bohužel ne zjistíme. Blízká dálnice na Prahu a silnice první třídy to znemožňují. Navíc se zvony v Bohdanči užívají jen několikrát do roka o významných církevních svátcích.

⁹⁴ Zmiňuje spor občana Kříže s farářem a rozbití oltářní desky. Prvním doloženým farářem je Bohuněk z Nečešic instalován v červnu 1362. Na dlouhou dobu potom jakékoli záznamy o kostelu mizí.

⁹⁵ Zmiňuje se o něm kronika města. Bohužel není nikde popsán, a tak dnes není možné odhadnout, jak vypadal. Zápis v kronice jen zmiňuje, že „Byl velmi krásný“. O orloj věž přišla při velkém ohni 1772, kdy byla pobořena.

bylo dohromady 874.⁹⁶ Třicetiletá válka, vysoké daně, epidemie moru a cholery zapříčinily, že údržba kostela poněkud vázla. Na počátku 18. století už byl kostel velmi zchátralý a větší množství farníků nebyl schopen pojmout.⁹⁷

3.2 Podoba nového kostela (1728-37)

Nynější kostel byl postaven na půdorysu původní starší gotické stavby v ose západ-východ v barokním slohu. Stavitelem kostela byl František, Tomáš Jedlička (1733-1800) z Heřmanova Městce,⁹⁸ podle projektu Tomáše Haffeneckea (1669-1730). Haffenecker pocházel z Tyrol a původně spolupracoval jako stavební mistr s Kryštofem Dientzenhoferem (1655-1722). Později sám stavby projektoval a realizoval. Mezi jeho nejznámější stavby patří kostel v Doksanech a další velké zakázky především od premonstrátského řádu. Projektuje a staví ale i menší zakázky, jako jsou malé kostely v obcích. Mnohé jeho projekty byly ale realizovány až po jeho smrti, např: kostel v Bohdanči, nedalekých Holicích a Vysokém Chvojně.⁹⁹

Stavba je obdélná uprostřed rozšířená loď, ze západní strany umístěnou hranolovou věží¹⁰⁰ a z východní strany uzavřenou nepatrně nižším a užším čtvercovým presbyteriem. Ze severní strany presbyteria je umístěna sakristie spojená s presbyteriem pískovcovým portálem osazeným dvoukřídlými masivními dveřmi. Pod presbyteriem, které je od prostoru pro lidi vyvýšeno pomocí jednoho schodu, jsou dvě krypty. Menší krypta se nachází vlevo od středové osy, větší pak má svůj levý okraj na středové ose a je situována vpravo. Obě jsou orientovány směrem východ – západ. Větší krypta je kryta

⁹⁶ Srov. PECHA, Leoš. *Postavení nižšího kléru na pardubickém panství ve 2. polovině 17. století* [online]. Brno, 2007 str.27

⁹⁷ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.11

⁹⁸ Barokní stavitel František, Tomáš Jedlička (1733-1800), narozen v Kolíně. Působil převážně na Chrudimsku a Kolínsku. Kromě kostela v Lázních Bohdanči je možné připomenout další významné stavby, jako kostel sv. Bartoloměje v Heřmanově Městci, Brandýse nad Orlicí a další. Srov. VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, str. 278.

⁹⁹ Srov. VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů*, str. 210

¹⁰⁰ Věž je postavena na základech a zbytcích zdi z původní gotické věže. Má tedy stejný půdorys a oproti ostatní stavbě poněkud mohutné zdi v přízemní části, prvního a druhého patra.

valenou klenbou se vstupem na západní straně.¹⁰¹ Menší je kryta pravděpodobně rovnou deskou, která sloužila rovněž jako vstup. Obě krypty jsou zděné s pevnou rovnou podlahou. Obě jsou také v současnosti z části zasypany. Kdo je nechal v kostele vyhloubit a kdo byl jejich majitelem se nedá dnes už spolehlivě doložit. Víme ovšem, že vzhledem k zákazům císaře Josefa II. pohřbívat v kostelích, nebyly k pohřbu nikdy použity a hřbitov kolem kostela byl zrušen.¹⁰²

Lod' je zaklenuta valenou klenbou s lunetami nad půlkruhově zakončenými okny. Okna jsou v železných rámech, opatřena nebarvenými skly. Na jižní straně je pět oken, ze severní čtyři. Okna oddělují pasy, podepřené představenými pilíři s římskými hlavicemi. Triumfální oblouk je půlkruhový. Na západní straně je kruchta s předsunutým středem, opatřená dřevěným zábradlím. Vchody do kostela jsou dva, a to ze severní a jižní strany, umístěné proti sobě. Uzavírají je masivní dveře s kovanými zámky konce 18. století. Pod kruchtou je novodobá kovaná mříž oddělující loď od vstupního prostoru, zabezpečující prostor kostela mimo bohoslužby.

Kostel má sedlovou střechu pokrytou taškami, nad sakristií je střecha pultová, rovněž pokrytá taškou. Nad presbyteriem je tzv. „sanktusová“ věžička s lucernou, pobitá měděným plechem a zakončená pozlacenou makovicí a jednoduchým křížem. Celá budova kostela i velké věže jsou omítnuty a natřeny okrovou barvou.¹⁰³

3.3. Kostelní věž

Kostelní věž stojí v ose západního průčelí, předsazená před loď. Je obdélníkového půdorysu 46,5m vysoká, zakončená jehlanovitou střechou s lucernou, zakončenou pozlacenou makovicí a jednoduchým římským křížem. Spodní část věže je gotická a byla součástí předchozí stavby kostela. Původně byla zakončena cibulovitou bání.¹⁰⁴ Při velkém požáru v roce 1772 byla těžce poškozena a pobořena v horních patrech. Zvony se

¹⁰¹ O kryptě se zmiňuje farář Rohleder ve svých poznámkách v III. pamětní knize. V poznámce píše, že se mezi lidem traduje pověst o vchodě za výklenkem v pravé části triumfálního oblouku. To je všem nereálné, schodiště by muselo být točité a nešlo by tam jít s rakví. Víme i podle stavebních plánů kostela, že se zde žádné schodiště nenachází.

¹⁰² Zákaz pohřbívat v obyvatelném intravilánu a kostelních kryptách vydaný Josefem II. 1784

¹⁰³ Srov. Národní památkový ústav, Památkový katalog.

Dostupný na <https://www.pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-mari-magdaleny-15899490> (cit. 30.3.2020)

¹⁰⁴ Zachovala se nedatovaná rytina Bohdanče, zachycující městečko před velkým požárem. Zde mají věže kostela cibulové bání. Srov. BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.34

buď roztavily nebo spadly a tím se paradoxně zachránily před zničením. Generální opravy se dočkala v roce 1860, kdy byla o dvě patra zvýšena a zastřešena jehlanovitou střechou s lucernou. Rekonstrukci provedl František Schmoranz (1814-1902) ze Slatiňan, který stavěl např. pohřební kapli hraběcímu rodu Thunů z Choltic¹⁰⁵. Ještě ve dvacátých letech minulého století byla špice lucerny osazena větrným praporcem, nad kterým seděl velký pozlacený orel. Ten byl, jako symbol zaniklé monarchie, sejmut a nahrazen jednoduchým křížem.¹⁰⁶

Na východní straně bání ústí komín, patří k bytu pověžného, který zastával zároveň funkci kostelníka a byl i místním ševcem. Jeho funkcí bylo střežit město a okolí před požárem a případně vyhlásit zvoněním poplach. Zvonil také v případě blížící se bouřky, aby lidé pracující na polích měli čas se schovat a nebyli zasaženi bleskem. Podobné „hlásky“ i s byty pověžných byly poměrně běžné. Můžeme připomenout např. farní kostel v Poličce¹⁰⁷, nebo kostel sv. Jakuba v Jihlavě. V Bohdanči tuto funkci do roku 1922 zastával již ve třetí generaci pan Vondráček. Měl rozsáhlou rodinu, která čítala 11 členů a ševcovského učedníka. K dispozici měli ještě kromě zmíněné světnice tzv. letní a zimní ložnice a potravinový sklep. Letní ložnice se nacházela v mezipatře pod zvony. Spalo se zde na slavnících položených přímo na prkenné podlaze. Nebyla zde kamna a dvě úzká okna, připomínající spíše střílny, nikdy nebyla osazena skly ani okenicí. Zimní ložnice se nacházela přímo nad světnicí a ohřívána byla tudy procházejícím komínem. Větrání zajišťovala jen dvě malá okénka na východní straně, věže. Na rozdíl od okének letní ložnice, tato jsou opatřena skly. Spaní to ovšem nebylo pohodlné, protože v místnosti byl umístěn i původní mechanický hodinový stroj, dnes již nefunkční, který býval poměrně hlučný.¹⁰⁸ „Potravinový sklep“ se nachází pod věží kostela. Je poměrně prostorný, osvětlovaný malým okénkem, které ale nevede ven na náměstí, nýbrž přímo do vstupního prostoru věže se schodištěm. Místnost je čtvercová uzavřena valenou klenbou, vysoká 180 cm. Vchází se do ní úzkou chodbičkou, jejíž vchod je situován na protější straně, než jsou schody na kůr kostela. Návštěvníci si tento prostor pletou s kostelní kryptou nebo měšťanskou hrobkou. Pravdou je, že se skutečně jedná o prostor určený k uchovávaní potravin pro obyvatele věžního bytu. Sklep v kostele se však

¹⁰⁵ Srov. Historie městyse Choltice, dostupné na stránkách obce. www.choltice.cz

¹⁰⁶ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, str.34

¹⁰⁷ Narodil se zde Bohuslav Martinů

¹⁰⁸ Z vyprávění Aloise Vondráčka, při osobních setkáních.

nachází téměř metr nad úrovní náměstí, a proto je poměrně suchý, není příliš chladný a teplota se zde poměrně mění, i když ne tak dramaticky, jako třeba ve věžních patrech. Posledními nájemníky věžního bytu však už nebyl sklep využíván. Rodina Vondráčková měla sklad potravin za ševcovskou dílnou v domě na náměstí, kde přechovávala většinu věcí.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Tamtéž,

3.4. Interiér kostela

Při vstupu do kostela upoutá každého návštěvníka jeho barokní mohutnost, včetně bohaté umělecké výzdoby. V čele lodi se nachází presbytář čtvercového půdorysu s hlavním oltářem, jehož retabulum je v tzv. iluzivním provedení. Před hlavním oltářem přibližně uprostřed presbytáře se nachází novodobý obětní stůl, a po jeho levé straně ambon ze stejné doby. Společně s obětním stolem tvoří nejmladší část kostelního mobiliáře.¹¹⁰ Nástropní malba kněžiště znázorňuje alegorii nalezení sv. Kříže a v rozích se jsou medailony s vyobrazením čtyř českých patronů sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Prokopa a sv. Ludmily od akademického malíře Antonína Häuslera (1869-1938).¹¹¹ Od stejného autora je i výmalba triumfálního oblouku klanění Beránkovi. Malba má na pravé straně letopočet 1924.¹¹²

Po pravé straně triumfálního oblouku se nachází bohatě řezaná kazatelna se skrytým schodištěm.

Po obou stranách kostelní lodi, tedy při severní a jižní zdi, je v nikách pod okny umístěno šest bočních oltářů, po každé straně tři. V zadní části kostela pod kruchtou je jednoduchá dřevěná zpovědnice, opatřená hedvábným fialovým závěsem. Na stěnách mezi bočními oltáři visí soubor čtrnácti obrazů Křížové cesty, znázorňující jednotlivé scény z umučení Ježíše Krista. Postavy jsou zachyceny v pohybu a pozadí scén dotváří jednoduchá palestinská krajina. Celý soubor byl namalován v roce 1851 malířem Bayerem z Kuklen u Hradce Králové.¹¹³ Kostelní lavice jsou dubové, bez ozdob, rozdělené do čtyř oddělení po pěti za sebou.

¹¹⁰ Spolu s ambonem do kostela instalován v roce 1986

¹¹¹ Antonín Häusler český akademický malíř a grafik.

¹¹² Tento letopočet označuje rok výmalby kostela u umístění děl Antonína Häuslera. Bohužel od té doby nebyl kostel nikdy opět vymalován.

¹¹³ Původně měl soubor obrazů Křížové cesty dřevěné pozlacené rámy. Dnes jsou pouze jednoduché a čemé. Kdy a proč byly zdobné rámy odstraněny se nedá spolehlivě zjistit. Podle vyprávění pamětníků prý některý z místních farářů seznal, že zlato se k postu a umučení Páně nehodí. Černá barva a rámy bez ozdob se zdály příhodnější. Tato zpráva však nejde ověřit.

3.4.1 Hlavní oltář

Jak přesně vypadal původní hlavní oltář v kostele nevíme. Podle Ivo Kořána byl osazen sochami dvou velkých andělů, adorujících obraz sv. Máří Magdaleny pod křížem a figurami svatého Prokopa a Vojtěcha z dílny Ignáce Rohrbacha, dnes umístěných ve výklencích v lodi kostela.¹¹⁴ Oba svědci také mohli být umístěni nad postranními brankami, tedy pokud oltář nějaké měl.¹¹⁵ Při velkém požáru Bohdanče byl pravděpodobně poškozen a roce 1774 byl nahrazen iluzivní malbou od českého malíře Josefa Kramolína (1730-1802). Ten také maloval hlavní oltář v kostele sv. Klimenta v Praze, který byl tomu bohdanečskému předlohou. Jeho další díla najdeme třeba v kostele Panny Marie v Hradci Králové, nebo v kostele sv. Bartoloměje v Heřmanově Městci, Jičíně a dalších.¹¹⁶

Nynější oltář se skládá ze tří částí, mramorové menzy, dřevěného svatostánku a iluzivního retabula, malovaného přímo na zdi. Nástěnná freska představuje sloupovou architekturu, nesoucí na kompositních hlavicích záramované kládí. Na vrcholu je patrový nástavec, nad kterým se vznáší Duch svatý v podobě holubice v paprscích. Pod holubicí sedí Bůh – Otec, představovaný starcem s dlouhými vousy. Pravou rukou žehná, zatímco levou rukou je opřený o zlatý globus. Horní nástavec je po stranách ukončený antickými vázami, vedle kterých jsou andělci nesoucí důtky a biče, jako nástroje Kristova utrpení. Po stranách dolního nástavce sedí dva andělé. Jeden drží lilii, jako symbol čistoty a druhý palmový list, symbol vítězství a mučednictví. Před sloupy držícími oba nástavce jsou vyobrazeny podobizny světců sv. Ignáce z Loyoly v kněžském ornátu s biretem na hlavě, držícího otevřenou knihu s počátečními písmeny řádového hesla Jezuitů AMDG.¹¹⁷ Vedle něho stojící sv. Adalbert (Vojtěch) v biskupském oděvu s mitrou na hlavě držící v pravici biskupskou berlu a veslo. Na protější straně je rovněž v biskupském oděvu s mitrou na hlavě sv. Liborius a za ním v prostém mnišském oděvu sv. Romedius s medvědem, který

¹¹⁴ O dodatečném umístění figur do postranních nik svědčí i to, že jsou větší a nevejdou se tam. Figurám musely být upraveny podstavce, které však přecházejí přes okraje niky.

¹¹⁵ Srov. PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach (1691?-1747): restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. Národní Galerie v Praze, 2001. str. 7

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Heslo Jezuitů se zkratkou ADGM zní Ad maiorem Dei gloriam a lze přeložit jako „K větší slávě Boží“

mu leží u nohou.¹¹⁸ Všechny figury fresky jsou vymalovány v různých odstínech šedobílé barvy, pouze se zlatými ozdobami oděvů, jako jsou spony na pluviálech biskupů, kříže na mitrách a biskupské berly. Sloupy a nástavce retabula jsou vymalovány hnědou barvou a navozují dojem kamenné konstrukce. Figury jsou zachyceny v pohybu a jejich rozmístění i záhyby šatů působí plasticky. Uprostřed fresky je v namalovaném rámu zavěšen oltářní obraz svaté Máří Magdaleny, patronky kostela, klečící před křížem, na němž visí tělo mrtvého Krista. Marie má rozpuštěné vlasy a sepnuté ruce. Oděna je do bílých jednoduchých šatů s oválným výstřihem a bosýma nohama. Její vlasy a cípy Kristovy bederní roušky se jakoby vlní ve větru. V pozadí je silueta města Jeruzaléma s městskou branou a hlavami andělků. Obraz je malován metodou temnosvitu, kde je zcela ozářeno tělo Kristovo na kříži a z části i tělo Máří Magdaleny. Autorem oltářní fresky a přemalby oltářního obrazu je Josef Kramolín.¹¹⁹

Svatostánek na hlavním oltáři je z roku 1913.¹²⁰ Je poměrně jednoduchý a oproti fresce retabula působí poněkud moderně, nikoli však rušivě. Uprostřed dřevěného nástavce určeného pro svícny je prostá skříň s dvířky, na kterých je reliéf představující vinnou révu, která roste do tvaru římského kříže. Na spodní straně je potom pole s klasy obilí. Po obou stranách dvířek jsou čtyři sloupy ze dřeva zakončené dórskou hlavicí. Sloupky jsou bílé s glazurou, navozující dojem bílého mramoru. Celý předek skříně svatostánku zakrývá konopeum¹²¹, před dvířky rozhrnuté a nařasené, převázané šňůrou zakončenou dvěma střapci. Konopeum i střapce jsou však ze dřeva a tudíž nefunkční, pouze dekorativní. Nad svatostánkem je trůn pro Nejsvětější svátost a kolem něj jsou tři hlavičky andělků. Oltářní menza je kamenná, opatřená dřevěným rámem po svém obvodu, uprostřed s oltářním kamenem z leštěného mramoru a ostatky sv. Romedia a Liboria. Na přední straně menzy uprostřed je připevněna dřevěná kartuše s pozlaceným rámem

¹¹⁸ U vchodu do sakristie byla umístěna tabulka informující o uložení ostatku sv. Romedia a Liboria v oltářním kameni hlavního oltáře. Sv. Romedioví je také zasvěcena zámecká kaple v nedalekých Cholticích. V kapli jsou, kromě svatých, vyobrazeno i 8 největších kacířů. Mezi nimi je i Martin Luther. Kostel v Bohdanči, byl do roku 1620 luteránský.

¹¹⁹ Původně byl obraz pravděpodobně větší a Kramolín ho upravoval. Velikost obrazu neodpovídá malovanému rámu na fresce oltáře a rám téměř do poloviny překrývá. V současné době je obraz silně poškozen neuváženým zásahem při elektrifikaci kostela, kdy byl přímo na obraz umístěn řetězec žárovek pro jeho osvětlení. Vlivem neustálého prudkého ohřívání plátna obrazu a opětovnému chladnutí, zvláště v zimních měsících, došlo k jeho popraskání a vytržení na několika místech z úchytné lišty.

¹²⁰ Původní svatostánek se sochou Panny Marie a dvou klečících andělů byl v roce 1903 přemístěn do zadní části kostela, kde byl zřízen Boží hrob.

¹²¹ Konopeum – ozdobná tkanina bílé nebo zlaté barvy, ha lící svatostánek. Konopeum může být i v barvách liturgických, podle liturgické doby. Dnes se již obvykle nepoužívá.

a nápisem „ALTARE PRIVIGELIATUM“.¹²² Obvykle však bývá překryta antependiem v liturgické barvě. Zahlédnout je jí možné pouze o velikonočním triduu, kdy jsou všechny oltáře obnažené.

K hlavnímu oltáři vedou tři stupně z dubového dřeva. Za menzou pod retabulem se nachází výklenek se sakráriem¹²³ na jehož stěně je v ozdobném rámu letopočet vzniku fresky retabula, 1774.

3.4.2 Oltář Immaculáty

Boční oltář Immaculáty z roku 1733¹²⁴ se nachází při severní zdi, tedy jako první po levé straně z pohledu ze zadní části kostela, směrem k hlavnímu oltáři. Jeho autorem je Ignác Rohrbach. Oltář je plastický a celodřevěný. Jeho architekturu tvoří rokajové motivy, čabraky a mřížka.¹²⁵ Římsa je prohnutá ve tvaru obráceného oslího oblouku, na jehož krajích sedí dva andělé se sepnutými rukama. Uvnitř oblouku je symbol Ducha svatého, tedy holubice v paprscích, které vyplňují celý oblouk římsy. Uprostřed retabula oltáře, nad poměrně mohutným svatostánkem, je dřevěná socha poloklečící Panny Marie. Levou ruku má mírně odtaženou od těla, zatímco pravou má položenou na prsou. Jedním kolenem klečí na zeměkouli a druhou nohou stojí na srpku Měsíce, kolem je obtočený had s otevřenou tlamou a vyceněnými zuby. Koule je laděná do zlatova, zatímco srpek je stříbrný. Panna Maria má tvář obrácenou mírně vzhůru k nebi, ale její zrak je pozdvižen výše k symbolu Ducha svatého nad ní, hlava je mírně skloněna k levému rameni. Kolem koule i Měsíce se vine had s dračí hlavou, otevřenou zubatou tlamou a vyplazeným jazykem. Nelze si nepovšimnout podobnosti vytočení těla Panny Marie s proslavenou Berniniho sochou sv. Terezie z Avoly¹²⁶ Panna Maria má kolem hlavy velikou pozlacenou

¹²²Oltář, kterému byly uděleny zvláštní výsady, především pro zádušní mši. V lednu 1924 požádal farář Rohleder o privilegium altaris maioris. Farnímu kostelu bylo vyhověno a privilegium uděleno. Privilegium se týká plnomocných odpustků, které bylo možno získat o svátku sv. Máří Magdaleny. Dekret s příslušnými doklady jsou uchovány ve spisovně farnosti pod datem červen 1924.

¹²³ Sakrárium – nádoba na vylévání vody použité při liturgických obřadech

¹²⁴ ŠEDOVÁ, Simona. *Ignác Rohrbach (1691-1747)*. Olomouc, 2010. diplomová práce str.48

¹²⁵ srov. CYPRIÁN, Karel. *Zprávy klubu přátel Pardubic*, 1995 ročník 30. str. 10

¹²⁶ PAUKRTOVÁ, Zdena a spol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. str.6

svatozář, na které je dokola netradičně 13 drobných stříbrných hvězd¹²⁷. Po levé straně svatostánku je socha stařeny představující sv. Annu a po pravé straně stojící stařec je sv. Jáchym, otec Panny Marie. Svatá Anna má pravou ruku vytočenou silně do boku směrem do kostelní lodi, v levé ruce drží otevřenou knihu. Jáchym hledí dopředu a opírá se o pozlacenou stařeckou hůl. Šaty všech tří figur představují pohyb, jako by vlály ve větru. Na pozadí retabula kolem sochy Madony je dvanáct hlaviček andílků s křídélky, hledících do různých směrů. Menza oltáře je dřevěná se zapuštěným oltářním kamenem s ostatky a pečetí. Na první pohled je oproti ostatním oltářním menzám v kostele poněkud hluboká. Dříve se zde ve vánoční době vystavoval kostelní betlém, a proto byla potřeba většího prostoru.

3.4.3 Oltář svatého Jana Nepomuckého

Barokní oltář sv. Jana Nepomuckého stojí při jižní stěně naproti oltáři Immaculáty a je ze stejného roku¹²⁸. Jeho architektura je podobná, avšak oltářní menza je o poznání menší. Nepůsobí tedy tak mohutně, jako protilehlý oltář Panny Marie. Nad svatostánkem uprostřed oltáře je socha sv. Jana Nepomuckého na oblacích se svatozářmi nesoucí pět velkých, pozlacených hvězd, hledícího na kříž, který drží v levé ruce. Držení světceva těla je zde podobné, jako oproti stojící figury Immaculáty.¹²⁹ Kolem sv. Jana se pak nachází pět malých andílků nesoucích znaky mlčení a mučednictví, klíč se zámekem a palmovou ratolest. Všichni si ukazují na ústa, jako další symbol mlčení.¹³⁰ Po obou stranách oltáře vedle svatostánku stojí dva andělé v nadživotní velikosti. I oni si ukazují prstem na ústa. Ze své vnější strany drží každý z nich velký pozlacený medailon se reliéfem. Vlevo stojící anděl nese reliéf sv. Jana na kazatelně, zatím co pravý anděl reliéf sv. Jana sedícího ve zpovědnici a poslouchajícího zpověď královny Žofie. V oblouku římsy nad sv. Janem je umístěno dřevěné pozlacené Palladium země České v měřítku 1:1

¹²⁷ ŠEDOVÁ, Simona. *Ignác Rohrbach (1691-1747)*. Olomouc, 2010.(online)dipломová práce. str.48

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Symbol mlčení odkazující na legendu o sv. Janu Nepomuckém, který nechtěl prozradit králi zpověď královny.

se Staroboleslavským Palladiem. Je posazeno na vznášejícím se mraku, ze kterého vychází paprsky.¹³¹

3.4.4 Oltář sv. Floriána

Je rokokový se stejnou architekturou, jako protilehlý oltář sv. Barbory a spolu s ním byl pořízen v roce 1763-1764, u chrudimského řezbáře Radouše.¹³² Olejomalba uprostřed oltáře představuje svatého Floriána, oděného v uniformě římského vojáka, držící praporec. Pravou rukou ukazuje na pod ním stojícího andílka, který lije vodu z nádoby ve tvaru amfory na hořící město Bohdaneč. Město je zde zachyceno v tehdejší reálné podobě. Kostel má tehdy ještě sníženou věž s nízkou špičatou střechou bez lucerny. Kolem kostela je hřbitov se zdí a vstupní branou, nacházející se na severní straně. Hřbitov byl z nařízení císaře Josefa II. přemístěn na blízké návrší ke kostelu sv. Jiří. Stejně jako oltář sv. Barbory i sv. Florián má místo svatostánku velkou prosklenou relikviářovou skříň s ostatky sv. Ilumináta. Nachází se zde lebka, dlouhé kosti a ampule na krev, která je ale poškozená.¹³³

3.4.5 Oltář svaté Barbory

Rokokový boční oltář sv. Barbory je celodřevěný, pilastrový, zdobený rokajovými motivy a květinovými festony.¹³⁴ Na nástavci jsou umístěny postavičky a hlavičky andílků. Uprostřed oltáře je olejový obraz svaté Barbory. Světice je zde vyobrazena na vznášejícím se oblaku v klečící pozici s pohledem upřeným na Krista, který je vyobrazen v oblacích v pravém horním rohu. Je oblečena v bílých šatech a přes ramena má modrý vlající plášť. Levá ruka jí spočívá na prsou, pravou ukazuje dolů na ležící sinavé ženské tělo, přikryté červeným pláštěm. Na hranolových podstavcích po stranách jsou sochy světic svaté Barbory a svaté Kateřiny. Obě světice jsou oblečeny do splývavých šatů silně

¹³¹ Vrcholový oblouk je řešený téměř stejně, jako u Immaculáty. Srov. PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. str.6

¹³² BARTUŠEK, Antonín, a kol. *Umělecké památky Čech*, Československá akademie věd Praha 1957, 1. vydání str.497

¹³³ Sv. Florián se v Bohdanči těší dodnes velké úctě. Místní farníci jej berou jako druhého patrona kostela.

¹³⁴ Srov. CYPRIÁN, Karel, *Zprávy klubu přátel Pardubic*, str. 10

pozlacených a hledí směrem k oltářnímu obrazu. Jsou zachyceny v pohybu, svatá Kateřina pozdvihuje kalich, zatímco svatá Barbora dřímá meč. Uprostřed menzy je naistalována velká prosklená relikviářová skříň obsahující ostatky svatého Vincence. Jedná se o lebku zakrytou hedvábným závojem, ozdobeným barevnými korálky a stříbrnou krajkou. Dále jsou zde tzv. dlouhé kosti, rovněž obalené hedvábnou látkou a dvě ampule světcovi krve. Na zadní straně relikviářové skříně je průvodní listina k ostatkům a certifikát s datem 1928, kdy byly kostelní relikviáře čištěny a zapečetěny.¹³⁵

3.4.6 Oltář svatého Martina

Skládá se pouze z prosté dřevěné menzy, bez oltářního kamene, na jejíž přední straně je nápis „SVATÝ MARTINE ORODUJ ZA NÁS“. Nad menzou je přímo na zdi zavěšený olejový obraz s výjevem svatého Martina na koni v uniformě římského setníka, který mečem přetíná svůj vojenský plášť. Na zemi vedle koně sedí schoulená postava muže, pouze v lehkém oděvu, představující žebračka chvějícího se zimou.¹³⁶ V kostele visel nejprve na protější jižní zdi, ale při instalaci nového Božího hrobu byl přesunut na zeď severní.¹³⁷ Ve třicátých letech minulého století byl z kostela z neznámých důvodů odnesen a zavěšen v předpokojí farního hodovního sálu. Místo něho byla na mensu umístěna socha Panny Marie s Ježíškem v náručí, původně stojící ve výklenku na pravé straně Triumfálního oblouku. Obraz se do kostela vrátil v roce 2015.

3.4.7 Boží hrob

Posledním oltářem v kostele je boční oltář Božího hrobu. Zřízen byl teprve po roce 1903, kdy došlo k výměně svatostánku na hlavním oltáři.¹³⁸ Je celodřevěný bez

¹³⁵ Srov. Pamětní kniha farnosti Bohdaneč, svazek III.

¹³⁶ Dle svatomartinské legendy

¹³⁷ Podle zápisu v pamětní knize z roku 1903 o instalaci Božího hrobu, byl oltář sv. Martina přesunut na protější zeď, kde se nacházel pravděpodobně podobný oltář sv. Josefa. Srov. zápis 1903, pamětní kniha farnosti Lázně Bohdaneč, II. svazek

¹³⁸ K výměně došlo v roce 1903, dle data vyrytého na zadní straně svatostánku

retabula s dutou otevírací menzou, ve které se nachází sádrová socha ležícího Krista. Kristu ležící na zádech má pravou ruku složenou na prsou a levou podél těla. Spodní část těla má zahalenou plátnem, horní část těla a hlavu má odhalenou. Hlavu má podloženou kamenem. Celá socha působí klidným dojmem, jako by ani nešlo o výjev z pašijové scény. Stopy po ranách hřebů jsou patrné pouze na ruce, stopy po trnech z korouny jsou naznačeny jen jemně, takže tělo se zdá jakoby omyté. Socha má na délku téměř metr a vyplňuje celý spodní prostor menzy. Průhled do hrobu je širokým vyřiznutým obloukovým vstupem, který je ale mimo velikonoční triduum zakrytý dřevěným antependiem, na kterém je černý řecký kříž. Celý oltář je laděn do černa, pouze antependium je laděno do šedozeleňé barvy imitující starý mramor. Horní deska menzy po poměrně úzká, něco jen kolem 30 cm.

Při přenesení a ustavení svatostánku z hlavního oltáře na menzu Božího hrobu, muselo dojít také k jeho zkrácení, protože Boží hrob je podstatně menší než hlavní oltář.¹³⁹ Skříň svatostánku je mohutná s otočným bubnem se dvěma oddělenými komorami. Zdobnější a hlubší komora je určena pro ciborium, zatímco druhá bez ozdob pro monstranci. Nad svatostánkem stojí socha Panny Marie, která má sepnuté ruce, hlavu mírně zakloněnou dozadu a pohled obrácený vzhůru.

Původně měla zlatou korunku s rubíny, která se dnes již nevystavuje. Bohorodička stojí na velké pozlacené kouli, druhou nohou se opírá o srpek měsíce. Kolem koule je ovinutý had, podobně jako na oltáři Immaculáty. Po obou stranách Bohorodičky klečí dva andělé s pozlacenými křídly, hledící ke svatostánku. Jsou zachyceni v pohybu, jejich šat je rozevlátý a křídly jako by mávali. Tělo svatostánku je černé se zlatými ozdobami v podobě lístků.¹⁴⁰

3.4.8 Kazatelna

Kazatelna z roku 1740,¹⁴¹ je nástěnná, umístěna na levé straně triumfálního oblouku se skrytým schodištěm ústícím do sakristie. Na přední straně bohatě řezané

¹³⁹ Zkrácení proběhlo tak, že se po každé straně nástavce vyřizl klín o délce 30 cm. Nástavec se následně spojil a sešrouboval. Po natření se již nedalo poznat, kde vyjmutí části nástavce došlo. Postup je zapsán v pamětní knize ve III. svazku v zápise z roku 1913 o instalaci Božího hrobu.

¹⁴⁰ Podle zápisu v pamětní byla výměna za dvířkový svatostánek provedena z důvodu velké nepraktičnosti otočného bubnu, který se zasekávala způsoboval převrácení ciboria. Zápis z roku 1913 III. svazek Pamětní kniha farnosti Bohdaneč

¹⁴¹ PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. str.6

ambony je pozlacený reliéf představující Rozeslání apoštolů. Ve štítu na zadní stěně kazatelny pod stříškou jsou umístěny symboly tří božských ctností – srdce, kříž a kotva, tedy víra, naděje a láska. Na spodní straně stříšky je potom velká dřevěná holubice v paprscích, představující Ducha svatého. Horní strana stříšky je ozdobena třemi figurami andělů od Ignáce Rohrbacha.¹⁴² Největší anděl drží trubku u úst na znamení troubení k poslednímu soudu a v druhé ruce desky s řeckými písmeny alfa a omega. U nohou mu sedí dva menší andílci, jeden nese v ruce kříž bez corpusu a druhý Mojžíšovu hůl s měděným hadem. Spodek kazatelny je zakončen velkou dřevěnou hlavicí v podobě hlavy anděla hledícího vzhůru. Z kazatelny ke vchodu na schodiště vede krátký můstek bez ozdob, který s kazatelnou tvoří jediný celek. Vchod samotný je krytý hedvábnou oponou, jejíž barva se mění podle liturgické doby. Dříve bývala střecha kazatelny osvětlena elektrickou žárovkou. Po rekonstrukci elektroinstalace byla však od přívodu odpojena a dnes již osvětlována není.

3.4.9 Oltář Božského Srdce Páně

Ve výklenku po pravé straně triumfálního oblouku je malý oltář se sochou Božského Srdce Páně v nadživotní velikosti. Jedná se velmi těžký lipový masiv. Postava Krista stojící bosýma nohama na nízkém podstavci s pravou rukou pozvednutou k žehnání, levou složenou na prsou pod viditelným srdcem. Pohled je upřený vpřed a šaty pouze volně splývají, nejsou rozevláté. Na zadní části podstavce je letopočet 1933 a nápis Kafka – Červený Kostelec. Sochu objednal a kostelu věnoval mlynář Kafka z Červeného Kostelce, jako poděkování za uzdravení těžce nemocné dcery. Socha je v interiéru kostela oproti ostatním plastikám poněkud veliká, ale žádnou uměleckou ani historickou hodnotu nemá. Jedná se sériovou produkci a pozoruhodná je pouze svojí hmotností. Uvádím ji zde proto, protože pro návštěvníky kostela je zcela nepřehlédnutelná.¹⁴³

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Stejně jako Rohrbachovy sochy biskupů a andělů v postranních výklencích jsou větší, tak i tato plastika je ve výklenku poněkud rozměrná a působí trochu natěsnaná.

3.5 Nejhodnotnější dochované artefakty kostela.

3.5.1 Cínová křtitelnice

Nejstarším dochovaným artefaktem v kostele je cínová křtitelnice, proto bych se o ní chtěl jen krátce zmínit. Pochází z roku 1527, jak dokládá nápis na jejím těle, který uvádí: „*Leta Panie 1527 za knieze Ondrzejje fararze bohdaneczkeho a starssiho Petra Berana tato nádobka gest udielana na ni gest uczinila pomoc Marie dczera a Przibik Mach.*“¹⁴⁴

Křtitelnice má tvar obráceného zvonu, stojícího na třech nožkách ve tvaru andělů s rukama překříženými na prsou. Po obvodu těla nádoby je vidět stopy po třech plastikách světců, které však byly násilně odstraněny, místa po jejich umístění zůstala nezačištěna. Podoba plastik není známa.¹⁴⁵ Křtitelnice je z vrchu uzavřena příklopem, opatřeném držadlem zakončeném zploštělou koulí s křížem na vrchu. Příklop byl opatřen petlicí a visacím zámkem, kterým šla křtitelnice uzamknout. Dnes však již zámek nefunguje, zůstal ale součástí nádoby. Vzhledem k tomu, že se křtitelnice dodnes používá, byla do ní pořízena vložka z nerezavějícího plechu, aby nedocházelo poškození a případné korozi vodou. Podobná křtitelnice se nachází v děkanském kostele sv. Jakuba v Kutné Hoře.¹⁴⁶

3.5.2 Bohdanečská monstrance

Jedná se o 95 cm vysokou, stříbrnou, pozdně gotickou monstranci s pozlacenými figurami a lunulou. Monstrance je Pražská zlatnická práce z první poloviny 16. stol. Monstrance je věžového typu s osmilaločnou odstupňovanou nohou. Architektonickou trojosou korunu s válcovou eucharistickou schránkou s jednoduchou silně pozlacenou lunulou uvnitř, nese šestihranný dřík, přerušovaný tepaným pozlaceným nodem. Dřík je

¹⁴⁴ Křtitelnici nechal pořídit utrakvistický farář Ondřej Brunclík, který přišel 1527 do Bohdanče. Srov. ROSŮLEK, František K. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl III. str. 262

¹⁴⁵ K odstranění plastik světců došlo patrně někdy v období přechodu bohdaneczkých z utrakvizmu k luteránské víře, při tzv. obrazoborectví. Bohužel záznam o této události nelze nikde dohledat.

¹⁴⁶ Srov. ROSŮLEK, František K. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl III. str. 262

ukončený šestihrannou konzolou, ze které vybíhají do strany dvě ramena. Ve vysokém věžovém nástavci pod baldachýnem nad eucharistickou schránkou je osazena pozlacená plastika zmrtvýchvstalého Krista s rozepjatýma rukama. Věž s prořezávanou stříškou je zakončená výjevem kalvárie, křížkem s korpusem Krista a po stranách stojícími figurami sv. apoštola Jana a Máří Magdaleny. Boční osy vymezené čtyřhrannými pilíři vyplňují plastiky Panny Marie a sv. Kateřiny. Boční věže ještě doplňují po jejich vnějších stranách drobné plastiky pod baldachýny ze splétaných rotujících prutů. Jedná se o sv. Pavla a sv. Krištof. Všechny plastiky světců jsou osazeny na pozlacených tordovaných sloupcích, či konzolách. Na věžích monstrance se také uplatňují prvky katedrální architektury, pilíře, fiály, chrlice, křížové kytky.¹⁴⁷

Monstrance se v současné době již k bohoslužbám nevyužívá. Nyní je vystavována pouze jednou do roka o „Magdalenské slavnosti“, jak místní obyvatelé nazývají titulární slavnost kostela. Výstava bývá součástí komentované prohlídky.¹⁴⁸

3.5.3 Bohdanečské zvony

Do roku 1917 viselo na kostelní věži celkem 8 zvonů. Jejich podrobný soupis učinil v Pamětní knize farnosti Bohdaneč farář Josef Rohleder, který chtěl uchovat popis zvonů na jejich památku, protože některé z nich byly rekvírovány pro válečné účely.¹⁴⁹

Nejstarším zvonem na bohdanečské věži je zvon „Poledník“ z roku 1563. Nápis na jeho horní straně je mezi dvojitými liniemi majuskulní v tomto znění: „*I tento zwon dielan gest krozti achwale panu bohu.za starssich pana iana slovaaka ara na pabiezka 1563.*“¹⁵⁰ Poslední slova a letopočet je na dalším řádku, pod kterým jsou dva plastické

¹⁴⁷ Srov. Houska a Douda Pasířství, dostupné na http://www.houska.cz/goticka_monstrance [cit. 24.8.2020]

¹⁴⁸ Monstrance je nazývána „Opatovickou“ podle pověsti, která se k ní váže. Podle ní byla součástí Opatovického pokladu, který si dokonce prohlédl i sám císař Karel IV. Později ji měl opat kláštera dát do výbavy kostelu sv. Maří Magdaleny, jako součást nutného bohoslužebného náčiní, užívaného při náboženských obřadech. Ve skutečnosti však je monstrance o mnoho mladší, pražská práce ze 16. stol a klášter v Opatovicích tedy už nezažila. Klášter zanikl v roce 1421, kdy byl vypálen husity.

¹⁴⁹ Rekvizice proběhly v Bohdanči dvakrát, a to za obou světových válek. O většinu zvonů však přišel famí kostel při první rekvizici. Srov. Soupis zvonů z roku 1917. Uloženo ve spisovně farnosti L. Bohdaneč.

¹⁵⁰ Opis z pamětní knihy farnosti Bohdaneč III. svazek. Zápis nedatován a nestránkovaný, zapsán mimo posloupné výroční zprávy.

medailony mužské a ženské hlavy, obličejů obrácenými k sobě.¹⁵¹ Zvonem se zvonilo pravidelně třikrát denně „klekání“, od toho také jeho název Poledník, zvonil poledne. Velký požár v roce 1772 zvon přečkal bez poškození a nemusel být nijak opravován a ani přelit. Po požáru ho nechal farář Roček zavěsit na lípu vedle kostela, kde byl až do opravení věže.¹⁵²

Největším zvonem ve věži je zvon „Pán Ježíš“ z roku 1605. Jeho koruna se čtyřmi závěsy je formována do podoby hlaviček andílků s křídélky zkříženými na prsou a pod nimi je rozkřídlená sova. Výzdoba pláště zvonu začíná mělkým nerozpoznatelným ornamentem, jehož pole jsou oddělena hlavičkami d'áblů. Po nimi je kolem zvonu mezi liniemi nápis: „*CHWALTEZNA CIMBALYCH DOBRTE ZNIEGICZYCH CHWALTIEHO NA CIMBALYCH VTISSNI WSSELKY DUCH CHWAL HOSPODINA 1605 ZIALM 150*“. Následuje 7 cm. široká oddělovací linie s motivem krajky a latinkou psaný nápis se jmény donátorů: LETA PANIE 1605 ZA STRASSÝCH MIEZTECZKA IANA HYBSKYHO PETRA ZABRANSKYHO A GINYCH TOHO ZASVKOSSE KVV JAN ROCKITAN WACZLAW POLACZEK A WENCESAVS SLAWYK DANIEL DONAT PISARZE RADNYHO TEN ZWON KECTI CHWAL BOZI MCS.¹⁵³ Bezprostředně pod nápisem je silně vypouklý reliéf dvou andílků držících erb města Bohdanče a pod ním je malý erb zvonáře, dva zkřížené meče se třemi hvězdami a písmena JMH. Z druhé strany zvonu je, potom silně vypouklý reliéf Krista na kříži.¹⁵⁴

V současné době se ještě ve zvonici nachází dva malé zvony. Je to Umíráček, zvonek asi 11 kg, bez ozdob a bez letopočtu. Původně byl zavěšen na „sanktusálce“ společně se zvonkem sv. Vojtěch¹⁵⁵ a sv. Václav. Sv. Václav byl ozdoben reliéfem světce se štítem a praporcem s orlicí. Zvonky se používali při pozdvihování a při svolávání na školní mše. Ovládali se provazy, které ústily otvorem v klenbě přímo do presbytáře. Přístup k nim byl pouze z půdy kostela po úzkém žebříku.

Nejkrásnějším a nejzdobnějším zvonem byl „Panna Maria“. Závěsy měly podobu šesti ženských hlav a plášť zvonu byl ozdoben několika latinskými nápisy umístěnými po

¹⁵¹ Zvon Poledník byl během let pootočen o 90°, aby srdce zvonu nebylo stále do jednoho místa, kde se již tvořily výtlučky. Toto otočení však zapříčinilo, že nápis a medailony se dostali na nepřístupnou stranu do věžního okna, protože zvon visí ve zvonici zcela na kraji.

¹⁵² BRONSOVÁ Dagmar, *Knihy o městě Lázně Bohdaneč*, str.7

¹⁵³ Dle zápisu v pamětní knize, bylo jméno SLAWYK vyryto až dodatečně do hotového zvonu.

¹⁵⁴ Pamětní kniha farnosti Bohdaneč III. svazek

¹⁵⁵ Jméno Vojtěch bylo odvozeno z reliéfu biskupa s berlou a křížem v druhé ruce. Na zvonu se však žádné jméno nenacházelo a farář Rohledr měl pochybnost, zda to vůbec Vojtěch byl.

obou stranách zvonu pod sebou. Nápisy byly vždy odděleny širokým zdobným reliéfem s motivem květinového věnce, vinoucím se po celém obvodu zvonu.¹⁵⁶ Podle nedatovaného zápisu faráře Rohledra neobměkčila rekviziční úředníky ani jeho krása a zvučný hlas a ani prosby bohdanečských. Zvon byl spolu se zvonky Václavem a Vojtěchem zrekvírován. K další rekvizici došlo za II. Světové války, a tak ve věži kostela zůstal jen největší zvon „Pán Ježíš“, Poledník a umíráček. Později byl do věže zavěšen ještě jeden menší zvon bez jakékoli ozdoby a bez letopočtu, který původně visel ve zvonici hřbitovního kostela sv. Jiří.¹⁵⁷ Dnes tento zvon vyzvání každou neděli před mší svatou. Velký zvon se používá pouze o slavnostech.¹⁵⁸

Kromě zvonů ve zvonici je možné slyšet každou půlhodinu odbíjení věžních hodin. Původní hodinový stroj je však již nefunkční a posun hodinových ručiček včetně odbíjení zajišťuje elektronika a elektrický motorek. Elektronicky jsou řízeny také dvě pumpy, které řídí úderý kladívek do dvou železných cimbálů, zavěšených v lucerně jehlanovité střechy věže. Menší cimbál zvoní každou půlhodinu, větší potom oznamuje počtem úderů hodiny. Vzhledem k neustálému ruchu z průjezdu těžkých aut náměstím je však odbíjení hodin špatně slyšitelné.¹⁵⁹

Ještě bych se rád zmínil o jednom artefaktu ve zvonici a tím je velikonoční dřevěná řehtačka. Stojí při jižní zdi zvonice a je obdivuhodně rozměrná. Na výšku měří 2 m a její šíře je 95 cm. Uprostřed dřevěného rámu je ozubený válec s klikou, který po roztočení drnká o pružné dřevěné pláty. Tím vzniká silný řehtavý zvuk. Oproti běžným řehtačkám má tato 6 pružných plátů, vycházejících z úchytů po dolní i horní straně rámu.

¹⁵⁶ Rok ulití zvonu se nepodařilo zjistit. Publikace zabývající se kostelními zvony v Bohdanči uvádějí různá data, která se někdy rozcházejí i o celé století. Vzhledem k tomu, že jeden z latinských nápisů zmiňuje českou královnu Marii Terezií, lze usuzovat, že to bylo v době její vlády. Zvon byl při požáru v roce 1772 těžce poškozen a proto byl 1780 přelit zvonařem Kuhnerem.

¹⁵⁷ Farář Rohledr pořídil tento zvon v roce 1932 z daru plzeňského gymnaziálního profesora Jaroslava Mareše. Ten zaplatil ulití zvonu jako dar kapli na památku svých zemřelých rodičů. Zvon váží 127 kg. Dopravu a instalační práce si farnost zaplatila sama. Korespondence mezi farářem Rohledrem a prof. Marešem je uložena ve spisovně farnosti Bohdaneč.

¹⁵⁸ V roce 2018 proběhl ve zvonici v Bohdanči zevrubný „kampanologický“ průzkum, který měl za úkol zjistit stav závěsů zvonů. Případně jejich elektrifikaci. Při této příležitosti se zjistilo, že velký zvon je neúměrně šišatý v průměru spodního věnce. Odchylna činí rovných 10 cm. Z tohoto důvodu nelze již zvon nikdy pootočit, jak se časem u zvonů dělá, aby nevznikaly výtlučky a neměnil se jejich hlas. Proto bylo doporučeno zvon používat pouze o slavnostech, několikrát do roka.

¹⁵⁹ Cimbály nejsou nijak cenné ani historické, jsou z 80 let minulého století a jsou v majetku města. Po stížnostech lázeňských hostů na noční odbíjení hodin, byl jejich provoz omezen pouze na denní dobu. Poté je odbíjení vypnuto.

I když se nepoužívá, je poměrně v dobrém stavu. Je plánována jak její rekonstrukce, tak používání ve velikonočním triduu.¹⁶⁰

3.5.4 Kostelní varhany

Na kamenné kruchtě při západní zdi kostela jsou umístěny kostelní varhany. Vchod na kruchtě je schodištěm umístěným ve věži. Přístup přímo z lodi kostela možný není. Současné varhany jsou již nejméně třetí generací varhan, které v kostele slouží. Od poloviny 18. stol. do roku 1907 byly v kostele varhany, pocházející ze zrušeného kostela minoritů v Sedlci u Kutné Hory. Byly zde zastoupeny jednou třetinou. Druhá se nacházela v Přelouči a třetí, původně ústřední a nejzdobnější část, se ztratila neznámo kam.¹⁶¹ Tyto varhany však již nestačily potřebám kostela, a proto bylo farníky rozhodnuto o jejich prodeji a zakoupení varhan nových. Na prodeji bylo vyzískáno 60 korun.¹⁶²

Nové varhany byly postaveny v prosinci 1907 a kolaudovány byly 25. ledna 1908.¹⁶³ Zhotovení provedl kutnohorský varhanář Jan Tuček. Mají dva manuály a měly 8 rejstříků. Další rejstříky byly dokoupeny později farářem Rohledrem. Varhany jsou oproti předchozím vzduchové, tedy nemají mechanický převod mezi klávesou na manuálu a vzduchovou vpustí pod píšťalou. Fungují tak, že vzduch je vháněn měchem přímo do stolice s manuály a po stisknutí příslušné klávesy se otevře přívod vzduchu rovnou k píšťalám. Tento způsob provozu nástroje je ale náročnější na spotřebu hnaného vzduchu. Ten zajišťují dva rozměrné měchy, uložené přímo ve varhaní skříni. Oproti měchům v mechanickém nástroji, jsou měchy pro vzduchovou variantu nezvykle veliké.

V listopadu 1935 bylo přikročeno ke generální opravě varhan, které utrpěly velkým suchem z předchozích několika let. Byly kompletně rozebrány, píšťaly vyčištěny a vyměněny součásti rozvodu vzduchu z přírodních střívek za umělá. Bylo také pořízeno

¹⁶⁰ Řehačka je spíše zajímavostí než památkou. Na ozubeném válcí je letopočet 1936.

¹⁶¹ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, MILPO, Praha 1998. str.15

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Srov. Předávací a kolaudační protokol. Uloženo ve spisovně farnosti Lázně Bohdaneč, rok 1908

pět nových jemných rejstříků se zvláštním zařízením zvaným „Unit“ a žaluzie na zesílení nebo zeslabení zvuku. Dalším novým prvkem se stal ventilátor s elektrickým pohonem, který plní vzduchem měchy. Do této doby obstarávali „šlapání“ měchů dva statní muži, kteří obsluhovali dvě šlapadla po levé straně varhaní skříně. Tato činnost byla fyzicky velmi náročná a zároveň při bohoslužbách rušivá, protože narážení šlapadel do skříně varhan bylo dost hlučné a v kostele s vynikající akustikou dobře slyšitelné. Šlapadla se také musela neustále mazat na převodech tukem, aby nevrzala. Instalací ventilátoru byly tyto nepříjemnosti eliminovány. O úhradu nákladů se podělili farníci a farnost také obdržela dar od továrny Explosie.¹⁶⁴

Zatím poslední velká oprava varhan byla provedena firmou Organa z Kutné Hory v roce 1993. Varhaní těleso bylo silně napadeno červotočem a houbou, bylo tedy nutné nástroj kompletně rozebrat a ošetřit chemickými prostředky. Došlo také ke kompletní výměně vzduchových rozvodů a opravě poškozených ventilů, které se neotevíraly, a proto již několik rejstříků nehrálo.¹⁶⁵ Zrestaurovány byly také žaluzie, které pro jejich špatný stav již nešlo používat. Byl také pořízen nový a silnější ventilátor, který byl ale příliš hlučný, a proto byl vyjmut z tělesa varhan a přemístěn do výklenku ve věži kostela. Přívod vzduchu byl zajištěn plastovým potrubím, vedeným po podlaze. Dnes je vzduch veden vzduchovým kanálem přímo v podlaze a nevzhledné potrubí bylo odstraněno.¹⁶⁶ Generální oprava byla uhrazena z úspor farnosti, určených na rekonstrukci varhan za významného přispění několika místních farníků.¹⁶⁷

V listopadu 1993 při slavnostním požehnání varhan, nechal tehdejší místní administrátor mons. Josef Růt, vložit do útroh varhanní skříně časovou schránku, obsahující zprávu o rekonstrukci varhan, výtisk novin toho dne, aktuální soupis zastupitelstva města a drobné mince. Bohdanečské varhany jsou svým vzduchovým provedením a rozsahem rejstříků velmi pozoruhodným nástrojem, ne však ojedinělým. Podobné, ale větší, najdeme třeba v zámeckém kostele v Rychnově nad Kněžnou.

¹⁶⁴ BRONSOVÁ Dagmar, *Kniha o městě Lázně Bohdaneč*, MILPO, Praha 1998. str.8

¹⁶⁵ Původní vzduchový rozvod byl zajišťován ovčími střívkami, která ale byla při opravách nahrazena umělohmotnými hadičkami, které jsou trvanlivější a nepodléhají vlhkosti.

¹⁶⁶ I přes tato opatření byl ventilátor v kostele dost slyšet, a proto v roce 1997 nechal farář Oldřich Šmeral výklenek opatřit dveřmi. Motor byl navíc zakryt speciálním protihlukovým krytem, který jakýmkoli nežádoucím zvukům techniky zcela zabránil.

¹⁶⁷ Největším donátorem oprav byl místní varhaník Jan Jozua, kterému bylo při slavnostní mši poděkováno. Srov. kniha ohlášek listopad 1993. Zpráva firmy Organa o provedení oprav je rovněž uložena ve spisovně farnosti.

3.6. Opravy farního kostela sv. Máří Magdaleny

První velké opravy se kostel dočkal již v roce 1753, tedy necelých 15 po svém dokončení, a to v důsledku požáru střechy, kterou silně poškodil. Kostel byl postupně očištěn a byly opět obíleny zdi, k opravě střechy došlo, ale až v roce 1759. Snad díky této události byl v kostele zřízen oltář sv. Floriána, ochránce proti ohni, vyřezaný chrudimským řezbářem Radoušem.¹⁶⁸

Při velkém požáru města v dubnu 1772 vyhořela věž a velká část střechy byla poškozena. Škoda na celkovou opravu byla po požáru odhadnuta na 2000 zlatých a stejná částka byla potřeba i výstavbu nové fary, která shořela kompletně. Pro nedostatek financí byla oprava věže odložena, protože nejprve bylo potřeba opravit kostel a zbudovat novou faru. Věž byla provizorně zakryta a ponechána v zakonzervovaném stavu. Dva zvony, které spadly z věže na kostelní kůr a tím se zachránily před roztavením, byly uloženy ve stodole. Po uklizení města od velkého požáru, byl menší zvon Poledník, zavěšen na vzrostlou lípu nedaleko kostela, kde setrval a zvonil k nedělní bohoslužbě a pohřbům až do opravy věže. S tou se začalo počátkem roku 1780. Stavebních úprav se opět zhostil František Jedlička z Heřmanova Městce, který kostel stavěl, a tedy stavbu dobře znal. Již koncem července 1780 byla věž zastřešena cibulovitou helmicí, na kterou byl umístěný orel. Nahradil tak kalich, který od doby působení evangelíků v kostele, stále na věži přetrvával.¹⁶⁹

13. června 1789 byla věž při bouři zasažena bleskem. Poškozen byl orloj, který byl o čtyři roky později opraven pražským hodinářem Janem Slavíkem. Věž byla kompletně opravena až v roce 1808 a 1811 byla i nově pokryta. Roku 1817 se dočkaly velké opravy také věžní hodiny.¹⁷⁰

Od dvacátých let 19. století probíhaly v kostele už jen pouze dílčí opravy. Došlo pouze k opravě střechy a části poškozené dlažby v kostele. Do kostela byla zakoupena v padesátých letech 19. století nová křížová cesta od malíře Antonína Bayera z Kuklen. Kostel byl také obílen z venku i zevnitř. Přesto se v zápisu ve farní pamětní knize z roku 1870 dočítáme, že kostel působil poněkud omšele. Stejně na tom byla i farní

¹⁶⁸ Za 135 zlatých jej zhotovil roku 1763-1764. Srov. BARTUŠEK, Antonín, a kol. *Umělecké památky Čech*, str.497

¹⁶⁹ Srov. BRNSOVÁ Dagmar, *Knihy o městě Lázně Bohdaneč*, str.34

¹⁷⁰ Tamtéž.

budova. Ze zápisu víme, že Bohdanečská farnost se v té době potýkala s finančním nedostatkem. Zanedbaná byla i farní zahrada. Děkan Solögl přesto směnou několika zádušních pozemků vyzískal prostředky na další úpravy farního domu a kostela.¹⁷¹ Již tedy v roce 1870 došlo k přestavbě věže podle projektu Františka Schmoranze.¹⁷² Samotnou stavbu provedl Josef Budínský z Pardubic. Věž byla o dvě patra zvýšena a místo cibulovité střechy byla osazena jehlancovitou střechou s lucernou.¹⁷³

12. června 1883 byla započata velká oprava kostela. Za použití lešení, postaveného vně i uvnitř, byl kostel celý vymalován a byly opraveny vnitřní i vnější římsy. Bylo také dodáno 7 kusů nových oken a zavedeny okapní žlaby. Byla kompletně odstraněna stará omítka a kostel byl omítnut novou. Ta byla ještě před sundáním lešení přetřena okrovou barvou. Opravy se dočkaly také dveře severního a jižního vchodu kostela.

Při této velké opravě se nezapomnělo ani na mobiliář. Byly pořízeny nové kostelní lavice, lustr a nové kandelábry umístěné k hlavnímu oltáři. Také varhany byly zrestaurovány a naladěny. Tato oprava byla nejen velmi rozsáhlá, ale rovněž nákladná. Dokazuje nám to opis uchovaný v pamětní knize.¹⁷⁴ Pravděpodobně v rámci těchto úprav došlo i k přemístění soch z hlavního oltáře a jejich osazení do výklenků v lodi kostela.¹⁷⁵

Další výdaje na materiál, dovoz a práci daly dohromady celkovou sumu 3.570 zl. Na tak nákladnou opravu ovšem farnost neměla. Přispět se zavázalo i město Bohdaneč a to poměrně vysokou částkou 100 zlatých. Z darů farníků a dobrodinců byla uhrazena největší část účtu. Přesto farnosti zůstal dluh 1.294 zlatých. Podle zápisu ve farní knize, ale víme, že díky obětavosti farníků a také výnosů ze „záduší“ byla dlužná částka poměrně brzy uhrazena.¹⁵⁴

V roce 1898 byla shledána nutnost rekonstruovat hlavní oltář a také boční oltáře měly být při té příležitosti opraveny. 27. dubna 1898 byla tedy vyhlášena sbírka na „výzdobu chrámu Páně v Bohdanči“. Sběrka neprobíhala jenom v bohdanečském kostele,

¹⁷¹ Poznámka ve farní knize bohužel není datována. Je však bezprostředně umístěna nad zprávou faráře o stavu farní zahrady a její obnovy, lze tedy usuzovat, že byla zapsána na jaře 1870. V této době tedy nesl kostel známky velké „omšelosti“.

¹⁷² František Schmoranz starší (1814–1902). Východočeský rodák z Bělé u Rychnova. Byl architektem, stavitelem a restaurátorem, vlastnil v Chrudimi stavební firmu. Působil jako městský stavitel Chrudimi. V té době vypracoval i projekt pro město Bohdaneč. Pohřbený je ve Slatiňanech.

¹⁷³ Tuto jehlancovitou střechu má kostel dodnes.

¹⁷⁴ Účetní záznam v pamětní knize, III. svazek, zápis proveden v červnu 1883.

¹⁷⁵ Podle záznamu tužkou na jedné ze soch to bylo v roce 1885. Srov. PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):Restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. str.10

ale i v okolních obcích. Částka se povedla dát dohromady celá, takže nevznikla žádná nevyřízená pohledávka. Pozlacení hlavního oltáře stálo 100 zlatých a oprava ostatních oltářů po 95 zlatých. Nejvíce se utratilo za renovaci oltáře sv. Barbory a to 150 zl.¹⁷⁶ Z odkazu zesnulého bývalého faráře a děkana Schögla, pořídila farnost také nová liturgická roucha a oltářní koberec.¹⁷⁷

3.6.1 Opravy kostela po roce 1923

V roce 1923 těsně po dramatickém nástupu mladého faráře Josefa Rohledera,¹⁷⁸ byla provedena elektrifikace kostela a fary. Do kostela bylo instalováno 220 kusů světel.¹⁷⁹ Kostelní lustry byly sejmuty, očištěny a posléze předělány na elektrické. Stejně i dva barokní kandelábry byly rozebrány a jejich ramena byla upravena tak, aby jimi mohl procházet elektrický vodič. Věřící tuto novotu přijali s nadšením a při uspořádané sbírce vybrali částku, která stačila na osvětlení kostela a zbylo i na světlo v sakristii a schodišti na kůr k varhanám.

Po takovém zásahu v interiéru kostela byla shledána nutnost opravy omítky a jeho výmalby. S novou freskovou výzdobou se začalo v červenci 1924 a ujal se jí akademický malíř Antonín Häusler z Prahy Vinohrad. Podle dochovaných fotografií, založených ve farní kronice, byla kopule v presbytáři vymalována tmavě modrou barvou se zlatými hvězdami a měla tak evokovat hvězdnou oblohu. V rozích byly medailony s vyobrazením svatých českých patronů, sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Prokopa a sv. Jana Nepomuckého. Triumfální oblouk měl stejnou výmalbu jako presbytář a po stranách nesl medailon s vyobrazením sv. Ludmily, vlevo a blahoslavené Anežky vpravo. Loď kostela byla bílá bez výmalby. Nově byl v presbytáři vymalován výjev povýšení sv. kříže. Čeští patroni

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž. Zápis proveden roku 1899

¹⁷⁸ Nastoupil 9.dubna 1923. Z jeho zápisu v pamětní knize víme o dramatických událostech, které předcházely jeho nástupu. Sám farář Rohleder je označuje jako dramatické. Připojil i úsměvnou poznámku, že „*pověřivec by jistě se ulekl a od nástupu ustoupil*“. Stalo se to, že prelát, který ho měl instalovat se krátce před ohlášenou slavností těžce zranil při havárii kočáru. Stejně i ohlášený kazatel ulehl s těžkou nemocí. Při příjezdu do Bohdanče musel nový farář chvíli čekat v lese před obcí, aby mohly při jeho příjezdu hlaholit zvony. Prodlení zapříčinilo vyzvánění umíráčku.

¹⁷⁹ Toto na první pohled velké množství bylo dáno počtem pozic svící, původně voskových, na kostelních lustrech a kandelábrech. Svítilnami byly opatřeny také všechny boční oltáře, kazatelna a rám obrazu hlavního oltáře. Většina těchto svítilna jsou dnes již zrušena. Bohužel jejich neuvážené umístění často poškodilo dřevo oltářů, na kterých bylo uchyceno.

byly zachováni, pouze Jan Nepomucký byl nahrazen svatou Ludmilou. Na triumfálním oblouku je nyní výjev klanění beránkovi a medailony světic byly přemalovány. Místo nich jsou písmena L.P. po pravé straně a 1924 po straně levé. Je to letopočet vzniku malby. V centrální části klenby lodi kostela je vymalován příchod sv. Cyrila a Metoděje na Moravu a v rozích klenby jsou vymalováni evangelisté: Marek, Matouš, Lukáš a Jan. Samotnou výmalbu stěn kostela provedli místní mistři malířští Beran a Kůrka.¹⁸⁰

Opět byla provedena oprava varhan a za očištění bočních oltářů. Na uhrazení nákladů se kromě farníků podílelo i město Bohdaneč a obec Neratov.

V roce 1926 byly oltáře sv. Jana Nepomuckého, Immaculáty a oba rokokové oltáře sv. Barbory a sv. Floriána rozebrány a převezeny do Kutné hory firmě Charvát (sochař a řezbář) a Řehna, který byl pozlacovač. Sochy byly restaurovány, chybějící části byly doplněny a povrchově upraveny. U rokokových soch došlo k jejich novému pozlacení.¹⁸¹

Na tomto místě se sluší přiznat, že takto velká rekonstrukce kostela v Bohdanči, byla na celých 70 let poslední a ani výmalba kostela se od té doby již žádná neuskutečnila.¹⁸² Po odchodu faráře Kopeckého do Pardubic byla sice plánována, ale jeho nástupce farář Tláškal onemocněl vážnou nemocí. Jako výpomoc byl ustanoven P. Josef Růt, který však za dobu svého působení konal jen nezbytné dílčí opravy. Zanechal však naspořené peníze, aby se výmalba mohla uskutečnit ihned po instalaci nového faráře.

3.6.2 Velké opravy kostela po roce 1995

Nástup faráře Oldřicha Šmerala znamenal pro kostel a farnost svěží vítr. Farnost měla peněz dostatek, nový farář elánu také, a proto se poměrně brzy po jeho instalaci začalo s různými rekonstrukcemi. Nejprve ale bylo nutné vyřešit havarijní stav topení a odpadů na faře. K tomu napomohla i velká rekonstrukce bohdanečského náměstí a odkrytí veškerých inženýrských sítí. Do fary tak byla zavedena přípojka plynu a kanalizace. Do kostela byla přivedena voda a byla vybudována splašková kanalizace.

¹⁸⁰ Soupis prací a vydané hotovosti z roku 1924-25, pamětní kniha farnosti Bohdaneč III. svazek

¹⁸¹ Srov. PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. str.10

¹⁸² Srov. Tamtéž.

Do té doby vytékala voda z okapových svodů pouze na prostranství vedle kostela.¹⁸³

V roce 1997 byla v kostele provedena rozsáhlá rekonstrukce elektrického rozvodu, který byl původní a již nevyhovoval stávajícím normám. Vodiče byly vesměs malého průměru a zahřívaly se. Jejich izolace byla stále látková a místy již hodně zpuchřelá, což vedlo k častým zkratům a nutnosti daný obvod odstavit. Tím utrpělo převážně slavnostní osvětlení bočních oltářů, které se z důvodu nebezpečí zranění nebo požáru nemohlo používat. Rovněž provoz hlavních svítidel, které byly vesměs na žárovky 500 W byl neúměrně drahý, a proto též používaný jen zřídka. Samotné lustry k osvětlení velkého kostela nestačily, proto bývaly večerní bohoslužby, hlavně v zimních měsících, poměrně tmavé a množily se stížnosti věřících, že nevidí do zpěvníků. Farář Šmeral se proto rozhodl ke kompletní výměně vedení a centrálního rozvaděče. Při této příležitosti byl také kostel opatřen protipožárními hlásiči a napojen na pult PCO. Součástí rekonstrukce byla výměna vodičů také ve zvonici a byl zřízen rozvaděč na budoucí elektrifikaci zvonů.¹⁸⁴ V mezipatře mezi kůrem a zvonici byla vybudována technická místnost pro umístění ventilátoru zásobujícího vzduchem varhany. Ten byl původně přímo na kůru za varhaní skříň a poměrně rušil bohoslužby hlukem. Nasávací hrdlo ventilátoru bylo nově opatřeno prachovými filtry, takže se do měchů varhan již nedostávají různé nečistoty a drobný hmyz.

Jako nevyhovující a zastaralé se ukázalo také ozvučení kostela. Bohdanečský kostel stojí na poměrně rušné křižovatce, dnes opatřené kruhovým objezdem. Frekvence průjezdů aut je značná, a zvláště kamiony jsou velmi hlučné. V 80 letech minulého století byl proto v kostele instalován rozhlas, skládající se ze dvou mikrofonů a čtyř reproduktorů značky Tesla.¹⁸⁵ Tehdy ještě provoz na místní komunikaci vedle kostela nebyl tak značný, jako je dnes. I tak ale pomohl spíše ve všední den, kdy nebylo v kostele příliš mnoho lidí. O nedělích, pohřbech a slavnostech však nestačil, a proto se až do začátku devadesátých let stále využívala při slavnostních a nedělních bohoslužbách kazatelna. Díky výborné akustice kostela je hlas z kazatelny velmi dobře slyšet. Nový

¹⁸³ Přípojka v hodnotě 120 tisíc byla zaplácena z připravených peněz, neboť se s ní počítalo. Její poněkud vysoká cena byla zapříčiněna tím, že odbočka je od farní budovy poměrně daleko. Stejně to bylo i s kanalizací. Účetní doklady jsou uloženy ve fondech farní spisovny, složka r.1997

¹⁸⁴ Elektrifikace byla památkáři schválena pod podmínkou, že si farnost opatří nový zvon.

¹⁸⁵ Podle faktury uložené ve spisovně farnosti stál 1.200 Kč. Jednalo se o skutečně malé zařízení tzv. domácího rozhlasu, pro rozlehlo budovu jako je kostel zcela nevhodný. Datum pořízení je však z roku 1981, ale instalován byl o dva roky později.

rozhlas opatřil farář Šmeral. Obdržel ho jako dar od svého bývalého farníka v předchozím působišti v Ústí nad Orlicí. Jedná se sice o vysloužilý přístroj, který byl a stále je plně funkční. Na daném místě však již nevyhovoval, a proto byl nahrazen přístrojem novým. Pro potřeby farnosti byl ovšem dostačující. Farnost tedy zakoupila 12 nových reproduktorů a tři prostorové mikrofony. Jeden mikrofon byl umístěn na ambon a obětní stůl a další k sedadlu předsedajícího, kde to té doby žádný nebyl. K rozhlasu lze připojit ještě čtvrtý mikrofon se samostatným vstupem mimo presbytář, který lze podle potřeby umístit k Mariánskému oltáři v době Májových pobožností nebo na kazatelnu. Nově byla také ozvučena sakristie a kůr.¹⁸⁶

3.6.3 Restaurování soch Ignáce Rohrbacha

V roce 1997 a 1998 byl v kostele proveden restaurátorský průzkum na souboru soch od Ignáce Rohrbacha. Jednalo se o sochy z bočních oltářů Immaculáty a Jana Nepomuckého a o sochy Prokopa a Vojtěcha a dvou andělů životní velikosti z výklenků v lodi kostela.¹⁸⁷ Vzhledem k rozsáhlosti celého souboru bylo nutno rozdělit realizaci restaurování do několika etap.¹⁸⁸ Sochy byly po sejmutí a převezení do ateliérů nejprve ozářeny ionizujícím zářením, aby byly zbaveny rozsáhlého napadení dřevokazným hmyzem.¹⁸⁹ Velkou zajímavostí bylo objevení původní, autorské, povrchové úpravy. U sochy svatého Prokopa dokonce téměř po celé ploše, u ostatních jen částečně. Sochy byly při své instalaci do kostela (1736-40), barevné. K jejich úpravě došlo pravděpodobně v roce 1774, kdy byla jejich barevnost nahrazena leštěnou bělí a lemy rouch, mitry a některé části oděvů, včetně křídel andělů pozlaceny.¹⁹⁰

Restaurátoři se rozhodli ponechat sochy v leštěné bělí s pozlacením částí oděvu a svatozáří, ale u Prokopa a Vojtěcha bylo snazší odkrýt původní povrchovou úpravu, protože následné vrstvy byly nestabilní a olupovaly se. Oba svědci mají tedy stejnou

¹⁸⁶ Celá aparatura byla farářem Šmeralem přijata jako dar.

¹⁸⁷ Kazatelna byla bohužel z finančních důvodů vynechána

¹⁸⁸ PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):Restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. str.50

¹⁸⁹ Provádí ústav v Roztokách u Prahy

¹⁹⁰ PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):Restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. str.50

barevnou úpravu, jako měli v první polovině 18. století. Jejich umístění ve výklencích u silně pozlaceného rokokového oltáře svaté Barbory nepůsobí nikterak rušivě.

Sochy byly po svém restaurování součástí expozice Sláva barokní Čechie.¹⁹¹

3.6.4 Rekonstrukce střechy kostela 2003

Farář Oldřich Šmeral byl velmi podnikavý, ale také vlídný a přátelský. Po svém příchodu do Bohdanče si rychle získal dobré přátele v nejbližším okolí. Patřilo mezi ně i několik velmi movitých a známých podnikatelů, kteří rádi navštěvovali bohoslužby vedené Šmeralem v bohdanečském kostele.¹⁹² Dalo se tedy očekávat, že přijde řeč i na stav kostela. V té době byl kostel velmi oprýskaný, bání obou věží byly natřeny křiklavou červenou barvou se špatně zvoleným odstínem, která působila k okolním stavbám náměstí dost nevkusně. Rovněž střecha nad kostelní lodí byla velmi poškozena, některé tašky byly polámané a chyběly i hřebenáče. Celý krov byl také „prosednutý“. Při bližším ohledání bylo zjištěno, že stav ještě není havarijní, ale je už dost vážný. Panu faráři tedy bylo nabídnuto, místním podnikatelem, financování opravy střechy a obou kostelních věží s následným novým omítnutím kostela. Farář Šmeral nabídku přijal.

Opravy započaly sejmutím křížů a makovic z obou věží. Zvláště makovice z velké věže byla poškozená a zatékalo do ní. Uvnitř byly nalezeny časové schránky, ale vzhledem k tomu, že byly vloženy ve třicátých letech jejich obsah byl víceméně znám. Překvapila však schránka v makovici malé věže, o které neměl nikdo nejmenší tušení. Po jejím otevření se ukázalo, že jsou v ní zprávy pro řemeslníky, kteří budou v budoucnu kostel opravovat. Osahovala především technické poznámky, a tak z ní měli radost především tesaři a klempíři.¹⁹³

Oprava byla započata sejmutím staré střešní krytiny. Po odkrytí krovů se však zjistilo, že půdní prostory jsou zcela zaplněny sutí. Jejich hmotnost byla po přepočtu

¹⁹¹ Výstava se konala v Praze 27.4-28.10. 2001

¹⁹² Patřil mezi mě např. pan Jiří Novák – bývalý majitel AFK Atlantic Lázně Bohdaneč

¹⁹³ Také současní řemeslníci doplnily svoje „poselství“ příštím generacím a schránka byla uložena zpět do malé věže. I přes námitky tehdejší starostky Jeníčkové, nebylo do schránky vloženo nic dalšího.

statikem označena jako nebezpečná zátěž pro klenbu kostelní lodi.¹⁹⁴ Na vyklizení a vyčištění půdy však neměla farnost potřebné finanční prostředky, a proto se práce zastavily. Donátor stavby však dal nabídku, že vyčištění půdy bude financovat také. Jednalo se přitom o poměrně značnou částku. Dohromady bylo odvezeno plných 80 kontejnerů starých střešních tašek, dřeva a jiného stavebního odpadu. Kostelní klenbě se tak výrazně ulevilo.

Společně se střešními taškami muselo být vyměněno o pár krovů. Hlavně ukotvení malé věže bylo poněkud narušeno, a tak se obyvatelům Bohdanče naskytl neobvyklý pohled, když viděli kostel na pár dní bez malé věže. Výměna některých částí krovu byla provedena i na velké věži, ale obešlo se to bez celkového sejmutí báně. Obě věže byly následně pobity novým měděným plechem, který nevyžaduje tak častou údržbu a pravidelné nátěry. Do lucerny velké věže byl navíc naistalován nový rám, který nese internetové antény. Požadavkem památkářů a rovněž farnosti bylo, aby přenosová technika internetu nebyla vidět a nerušila tak celkový pohled na věž kostela.¹⁹⁵

Venkovní oprava pokračovala kompletním sejmutím staré omítky s nahrazením omítkou novou. U paty kostela byl zřízen odtokový kanálek a omítka byla do půl metru nahrazena emailovým nátěrem, který má zabránit vzlínání vlhkosti.

S novou omítkou se musely také nainstalovat nové okapy a svodové roury. Původní plechové byly pouze čtyři na celou kostelní loď a nacházely se ve velmi špatném stavu. To se ukázalo, jako velmi nedostatečné. Při velkých deštích nestačily odvádět vodu z okapů a ta potom tekla na omítku. Nově bylo umístěno svodů osm. Odtoky byly napojeny na splaškovou kanalizaci, která byla při rekonstrukci náměstí zřízena a pro kostel připravena. Původně totiž stékala voda pouze na zem vedle budovy a vsakovala se pod kostelní loď.¹⁹⁶ Přílehlá okrasná vegetace pak vodu zadržovala, a tak bylo v okolí kostela stále mokro. To vedlo k bujení mechu a lišejníků, který také kostelní stavbu poškozoval. Bohužel byly měděné svody po pár týdnech ukradeny a nahrazeny pouze plastovými, opatřenými umělou měděnou patinou. Při podzimních deštích se však

¹⁹⁴ Suť se do půdních prostor dostala při předchozích výměnách střešní krytiny. Řemeslníci střešní tašky neodváželi na skládku, ale prostě je házeli pod sebe do půdních prostor. Množství suti bylo značné a odhaduje se, že zde byl uložen materiál u nejméně tří předchozích oprav. Vzhledem k tomu, že na kostelní půdě není elektrické světlo, nedovedl nikdo odhadnout kolik materiálu je tu uskladněno.

¹⁹⁵ Provozovatelem je firma Edera. Původně byly antény vně báně a působilo to velmi nevzhledně

¹⁹⁶ Vzhledem k tomu, že kolem kostela býval hřbitov, nebyl zde nikdy předtím žádný odvodňovací systém zřízen.

projevily netěsnosti a voda vystříkovala na omítku. Těsnost svodových rour byla zajištěna, ale poškození omítky opraveno zatím nebylo.¹⁹⁷

Po opravě kostela bylo přistoupeno také k úpravě jeho okolí. Vzrostlé dřeviny a keřové rostliny byly odstraněny a byly zachovány jen mnohaleté památné lípy. Náměstí a okolí kostela bylo vydlážděno zámkovou dlažbou a u vstupu do lodi kostela zanikly tři původní stupně. Zde byla zřízena betonová, mírně zešíkměná rampa, aby měl kostel bezbariérový vstup. To ocenili zejména lázeňští hosté, navštěvující bohoslužby. Do kostela se dá nyní pohodlně dostat i na invalidním vozíku. Před kostelem byly ze zámkové dlažby vytvořeny tři řady bílých křížů, které připomínají, že na tomto místě býval hřbitov.¹⁹⁸

3.6.5 Opravy v roce 2018-2020

Po odchodu faráře Šmerala na kostele probíhaly jen malé opravy. Farnost neměla dostatek finančních prostředků, a proto musela přísně hodnotit priority oprav. Nejdůležitější byl stav podlah a stropních podhledů na faře, které byly v havarijním stavu. Podlahy se propadaly a stropní podhledy hrozily zřícením. V roce 2018 byla provedena renovace vstupních dveří kostela a jejich zámků z druhé poloviny 19. století.¹⁹⁹

Poslední opravou byla rekonstrukce části korunní římsy, která se odlomila na jednom poli severní zdi. Při odkrytí části střechy nad římsou dělníci zjistili, že krátký úsek původních střešních trámů je velmi mokrá a mírně napaden houbou. Ta udržovala v místě vlhkost a způsobila promočení omítky a pád římsy. Vlhkou část krovu bylo proto nutno vyříznout a nahradit částí novou. Další opravy na farním kostele zatím prováděny nebyly.

¹⁹⁷ Škoda byla proplacena pojišťovnou, ale částka nestačila na zakoupení nových měděných okapů.

¹⁹⁸ Inspira ce byla zjevně na Staroměstském náměstí v Praze. Zde ovšem kříže nesymbolizují zaniklý hřbitov, ale označují místo popravy Českých šlechticů po bitvě na Bílé hoře roku 1620.

¹⁹⁹ Zámky byly osazeny při opravě dveří v roce 1885. Zámek u sakristie je však původní, pravděpodobně osazen při opravách po velkém požáru. Pamětní kniha se o něm zmiňuje jen jako „o starém a původním“. Srov. pamětní kniha farnosti Bohdaneč II. Svazek, zápis 1903.

Závěr

Město Lázně Bohdaneč se do povědomí veřejnosti dostalo především díky svým léčebným lázním. Dominantou města však nejsou lázně, ale je jím farní kostel svaté Máří Magdaleny, jehož věž je vidět v polabské rovině už z dálky. Návštěvníky města láká také vyhlídka z bytu pověžného na věži kostela a místní rarita – věžní komín. Ve své práci jsem chtěl stručně zmapovat historii městečka a jeho kostela, přiblížit případnému čtenáři kostelní interiér a upozornit na nejzajímavější dochované součásti.

Jako zvláště přínosný se ukázal výzkum archiválií místní farnosti, kde jsem se dozvěděl i mnoho jiných informací, týkajících se zdejší farnosti a jejích sakrálních staveb. Překvapivým faktorem je, jak málo se zdejšímu kostelu věnuje městská kronika. Zmínky o kostele jsou tam jen útržkovité a je jich poměrně málo. Především se zmiňují o různých významných návštěvách, které zavítaly do Bohdanče a při té příležitosti navštívily i místní kostel. Nejvíce informací jsem čerpal z pamětní knihy farnosti a listinných dokumentů, které se ve spisovně farnosti zachovaly. Vzhledem k tomu, že za II. světové války sídlilo na faře gestapo a farář si mohl do svého dočasného bydliště vzít jen to nejnnutnější, mnoho korespondence a listin v tomto období nenávratně zmizela, a to včetně osobních poznámek faráře Rohledera, který se snažil pro další generace zanechat spoustu informací o tehdejší době.

Mým cílem bylo shrnout všechny důležité informace do jednoho celku. Zároveň podat i současný popis kostela, aby čtenář měl ucelený přehled nejen o samotné historii stavby, ale také o historii městečka, jehož je kostel sv. Máří Magdaleny významnou dominantou.

Práci jsem doplnil obrazovou přílohou, která má čtenáři pomoci dokreslit celkovou představu o popisované památce.

Zdroje odborných pramenů

Literatura

BARTUŠEK, Antonín a kol. *Umělecké památky Čech*, Československá akademie věd Praha 1957, 1. vydání
ISBN – neuvedeno

CYPRIÁN, Karel. *Lázně Bohdaneč. Průvodce městem, lázněmi a okolím*.
Pardubice: Společnost pro rozvoj Pardubicka, 1996. 39 s. AB Zet Pardubicka, seš. 4.
ISSN 1210-6275

DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš. *Paměti*. Praha: Akropolis, 1996.
ISBN 80-85770-35-0

KOZÁR, Aleš. *Bukovka v proměnách času*. 2. vydání Brno. Tribun EU.2015
ISBN 978-80-260-8982-7

KUČA, Karel. *Zděné Zvonice České republiky* Praha, Academia 2015.
ISBN 978-80-200-2445-9

MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha: Linde 2003.
ISBN 80-7201-433-1

PAUKRTOVÁ, Zdena a kol. *Ignác Rohrbach(1691?-1747):restaurované sochy z farního kostela sv. Máří Magdaleny v Bohdanči*. Národní Galerie v Praze,2001.
ISBN 8070352523

PETR. David, SOUKUP. Vladimír: *777 kostelů, klášterů, kaplí České republiky*, Kartografie, Praha 2002.
ISBN 80-7011-708-7

ROSŮLEK, František Karel. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl II. GARN, vlastním nákladem 1909
ISBN – neuvedeno

ROSŮLEK, František Karel. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko*. Díl III. GARN, vlastním nákladem 1909
ISBN – neuvedeno

ŠEBEK, František a kol. *Dějiny Pardubic*. Díl I. Městský národní výbor v Pardubicích, Krajské muzeum východních Čech, Pardubice, Akademie J.A. Komenského, Pardubice 1990,
ISBN 80-900069-1-4

VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký: Česká legenda*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993.
ISBN: 978-80-7432-278-5

UHLÍŘ, Václav. *Varhany královéhradecké diecéze*. Hradec Králové: Garamon; V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
ISBN 978-80-86472-27-0

VLČEK Pavel a spol.: *Encyklopedie českých klášterů*, Libri, Praha 1998,
ISBN 80-85983-17-6

VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004,
ISBN 80-200-0969-8

VOREL, Petr. *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha: Rybka Publishers, 1999.
ISBN 80-86182-24-X.

Elektronické zdroje

Autor neuveden, 2020, *Český statistický úřad*, [cit. 30.3.2020]
Přístup z <https://www.czso.cz>

Autor neuveden, 2020, *Památkový katalog*: [cit. 30.3.2020]
Přístup z <https://www.pamatkovykatalog.cz>

Autor neuveden, 2020, *Městys Choltice*, [cit. 30.3.2020]
Přístup z <https://www.choltice.cz>

HOUSKA Ivan, DOUDA Petr, 2008, *Pasířství*: [cit. 30.3.2020]
Přístup z <http://www.houska.cz>

ŠEDOVÁ, Simona. *Ignác Rohrbach (1691-1747)*. [online]. Olomouc, 2010. [cit. 26.6.2023].
Přístup z <https://these.cz/id/Ott38n/>. Diplomová práce Univerzita v Olomouci, Filozofická fakulta

PECHA, Leoš. *Postavení nižšího kléru na pardubickém panství ve 2. polovině 17. století* [online]. Brno, 2007 [cit. 26.5.2023].
Přístup z <https://is.muni.cz/th/mmjez/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Ostatní prameny

Pamětní kniha farnosti I a III. svazek 1889–1956

Zdroj: Spisovna římskokatolické farnosti v Lázních Bohdanči

Kniha ohlášek 2005

Zdroj: Spisovna římskokatolické farnosti v Lázních Bohdanči

Činnost farnosti

Zdroj: Spisovna římskokatolické farnosti v Lázních Bohdanči

Opravy realizované farností

Zdroj: Spisovna římskokatolické farnosti v Lázních Bohdanči

Restaurátorské zprávy – Roman Ševčík, Rohrbach soubor soch 2001

Zdroj: Spisovna římskokatolické farnosti v Lázních Bohdanči

Projektová dokumentace – opravy fasády kostela 2005, 2011, 2015, 2022

Zdroj: Spisovna římskokatolické farnosti v Lázních Bohdanči

Revizní zpráva elektroinstalace kostela

Zdroj: Spisovna římskokatolické farnosti v Lázních Bohdanči

Kronika města Lázně Bohdaneč díl. II.

Zdroj: Státní oblastní archiv v Zámrsku

Pamětní kniha obce Rohovládova Bělá, díl 1, 1936

Zdroj: Obecní úřad Rohovládova Bělá

Kronika obce Bukovka díl I., 1930

Zdroj: Obecní úřad Bukovka

Soubor fotografií interiéru kostela

Zdroj: zapůjčené fotografie, zapůjčil pan Řehák Ivo z Pardubic

Přílohy

A. Filiální kostel Navštívení Panny Marie v Živanicích. Foceno 2015.

Foto: Ivo Řehák

B. Interiér kostela v Živanicích. Foceno 2015. Foto: Ivo Řehák

C. Kostel v Lázních Bohdaneč z jižní strany. Na věži kostela je dobře vidět komín. Foceno 2022. Foto: Jan Krbec

D. Průhled do lodi kostela. Foceno 2022.

Foto: Jan Krbec

E. Iluzivní hlavní oltář od Kramolína a obětní stůl. Foceno 2020.

Foto Ivo Řehák

F. Průhled lodí do zadní části kostela a na kruchtu s varhany. Foceno 2015.

Foto Ivo Řehák

G. Oltář Neposkvrněného početí Panny Marie. Plastiky Ignác Rohrbach Foceno 2022.

Foto Jan Krbec

H. Oltář sv. Jana Nepomuckého a Paladium České země. Plastiky Ignác Rohrbach.

Foceno 2022. Foto Jan Krbec

I. Kazatelna – soubor soch Rohrbacha. Foceno 2022.

Foto Jan Krbec

J. Boží hrob na Velikonoce 2022. Foceno 2022.

Foto Ivo Řehák

K. Oltář sv. Floriána s obrazem požáru Bohdanče. Foceno 2015.

Foto Ivo Řehák

L. Výmalba presbytáře. Povýšení sv. Kříže od Antonína Hüslera. Foceno 2015.

Foto Ivo Řehák

M. Pohled do zvonice, zvon Poledník. Foceno 2022.

Foto Jan Krbec

N. Pohled do bytu pověžného. Foceno 2022.

Foto Ivo Řehák

O. Kopie listiny zachycující předpokládané původní parametry prvního kamenného kostela. Hnědě vyznačená část je kostel současný. Uloženo ve spisovně farnosti Lázně Bohdaneč.

Filiální kostel Navštívení Panny Marie v Živanicích

Zdroj: foceno 2015, foto Ivo Řehák

Interiér kostela v Živanicích.

Zdroj: Foceno 2015. Foto: Ivo Řehák

Kostel v Lázních Bohdaneč z jižní strany. Na věži kostela je dobře vidět komín.

Zdroj Foceno 2022. Foto: Jan Krbec

Průhled do lodi kostela

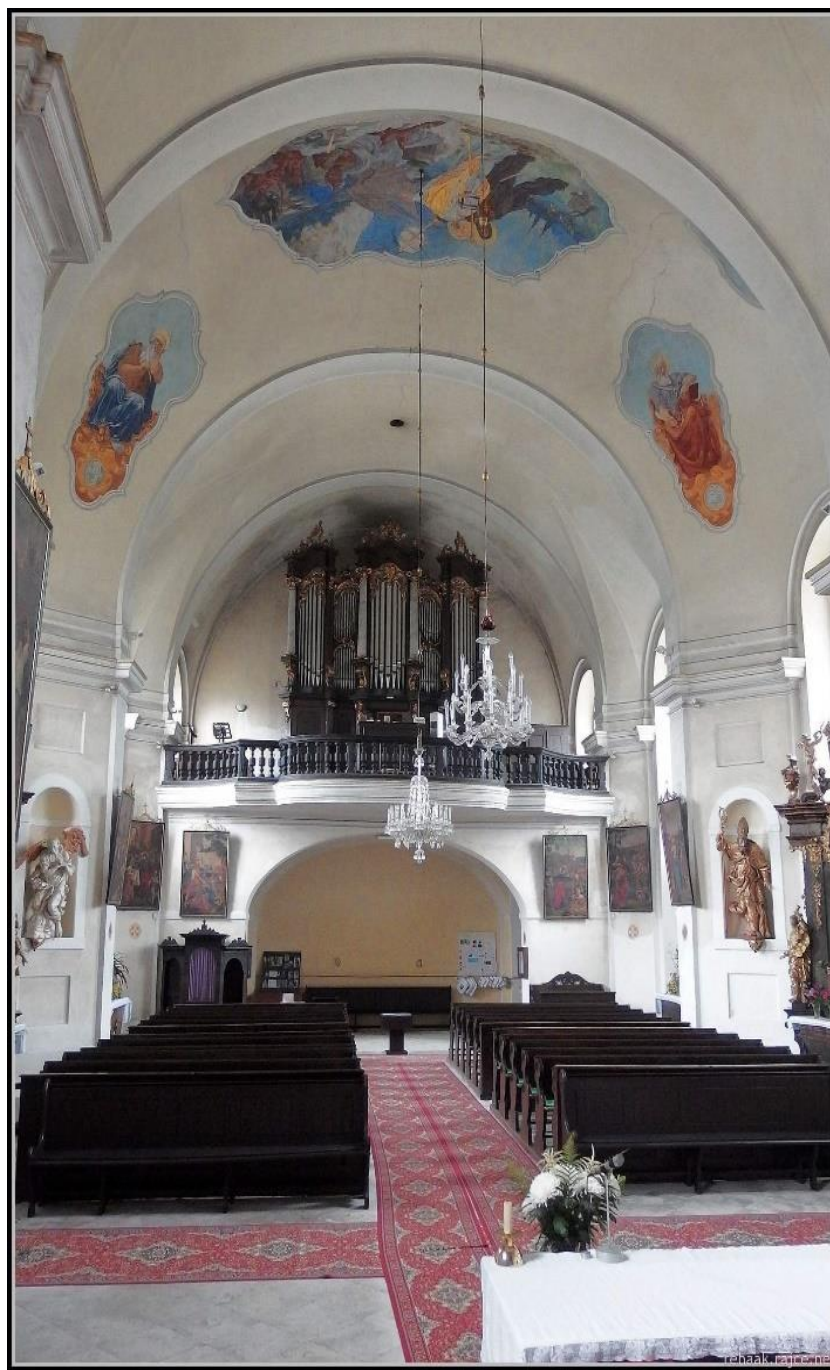
Zdroj: Foceno 2022. Foto: Jan Krbec

Iluzivní hlavní oltář od Kramolína

Zdroj: Foceno 2020. Foto Ivo Řehák

Průhled lodí do zadní části kostela a na kruchtu s varhany.

Zdroj: Foceno 2015. Foto Ivo Řehák

Oltář Neposkvrněného početí Panny Marie. Plastiky Ignác Rohrbach

Zdroj: Foceno 2022. Foto Jan Krbec

Oltář sv. Jana Nepomuckého a Paladium České země. Plastiky Ignác Rohrbach

Zdroj: Foceno 2022. Foto Jan Krbec

Kazatelna – soubor soch Ignáce Rohrbacha

Zdroj: Foceno 2022. Foto Jan Krbec

Boží hrob na Velikonoce 2022.

Zdroj: Foceno 2022. Foto Ivo Řehák

Oltář sv. Floriána s obrazem požáru Bohdanče

Zdroj: Foceno 2015. Foto Ivo Řehák

Výmalba presbytáře. Povýšení sv. Kříže od Antonína Hüslera.

Zdroj: Foceno 2015. Foto Ivo Řehák

Pohled do zvonice, zvon Poledník

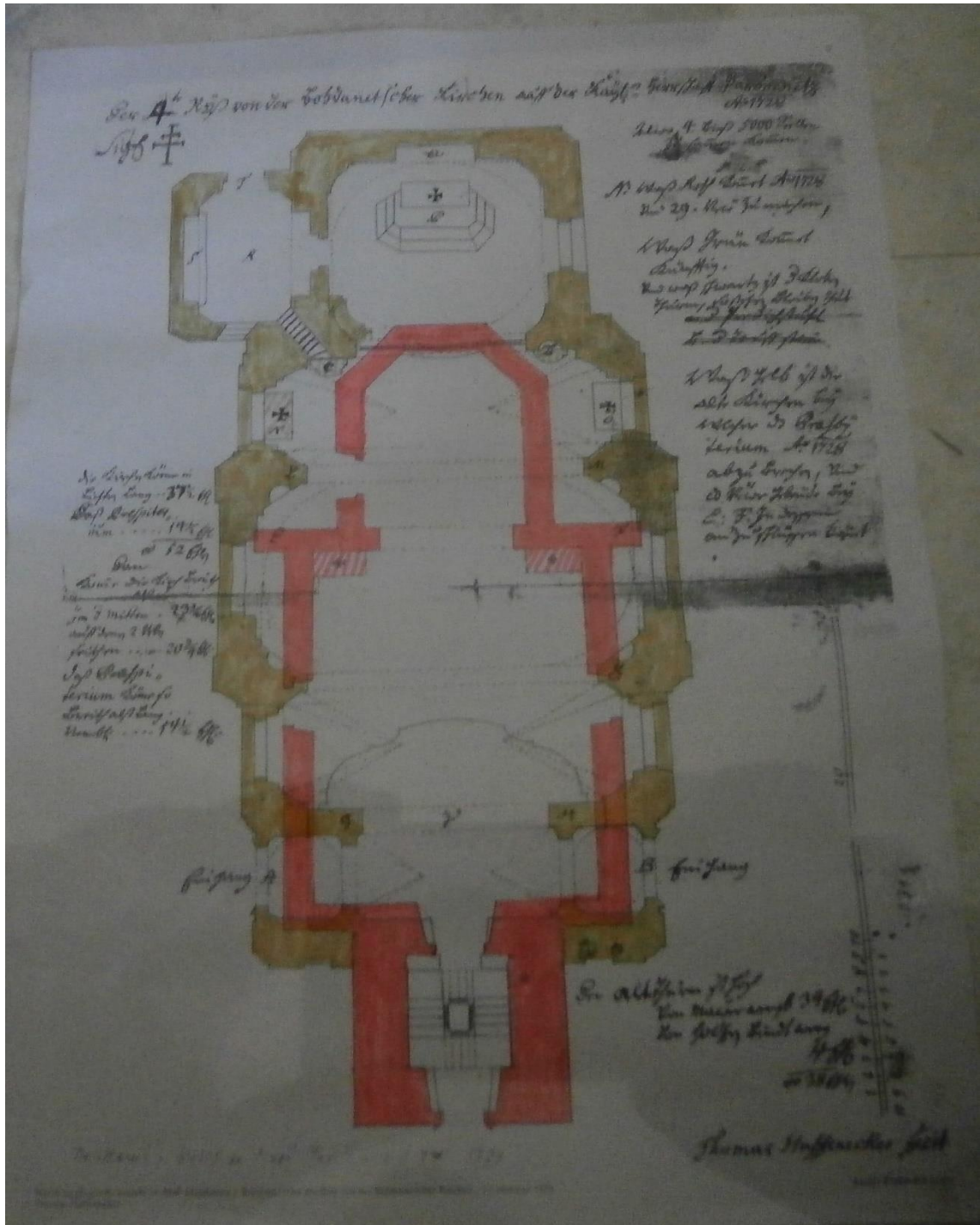
Zdroj: Foceno 2022. Foto Jan Krbec

Pohled do bytu pověžného

Zdroj:Foceno 2022. Foto Ivo Řehák.

Kopie listiny zachycující předpokládané původní parametry prvního kamenného kostela. Hnědě vyznačená část je kostel současný.

Zdroj: Uloženo ve spisovně farnosti Lázně Bohdaneč.